

Volný čas dětí ve škole s rozšířenou výukou informatiky

Bc. Miluše Zlámalová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Miluše Zlámalová**
Osobní číslo: **H11503**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Volný čas dětí ve škole s rozšířenou výukou
informatiky**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti volného času, pedagogiky volného času, činitelů vývoje jedince.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

GAVORA, Peter. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK, B., B. HOFBAUER a J. PÁVKOVÁ. Pedagogické ovlivňování volného času. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HOFBAUER, Břetislav. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-927-5.

PÁVKOVÁ, J., B. HÁJEK, B. HOFBAUER, V. HRDLIČKOVÁ a A. PAVLÍKOVÁ. Pedagogika volného času. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.

VÁŽANSKÝ, Mojmír a Vladimír SMÉKAL. Základy pedagogiky volného času. Brno: Paido, 1995. ISBN 8090173799.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Ilona Kočvarová, Ph.D.**

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. listopadu 2012**

Termín odevzdání diplomové práce: **26. dubna 2013**

Ve Zlíně dne 14. února 2013

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 15.4.2013

Klausalová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

V této diplomové práci se zabýváme trávením volného času dětí středního školního věku na 2. stupni základní školy. Práce je rozdělena na dvě části, a to část teoretickou a praktickou. V teoretické části se věnujeme kapitolám, které se týkají vymezení pojmu volný čas, pedagogika volného času, činitele výchovy jedince mimo vyučování a informačně komunikační technologie.

Hlavním cílem diplomové práce je zjistit způsob trávení volného času dětí ze ZŠ Šromotovo v Hranicích, která je zaměřena na výuku informatiky. Způsob trávení volného času analyzujeme především z hlediska rozdílů mezi dětmi, které navštěvují normální a specializované třídy.

Klíčová slova:

Volný čas, pedagogika volného času, výchova, rodina, vrstevníci, střední školní věk, sociální pedagogika, prostředí, média.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with ways how school age children, especially students of second grade of primary school, spend their leisure time. The work is divided into two parts: a theoretical part and a practical part. The theoretical part is devoted to the definition of terms such as a leisure time, a leisure-time pedagogy, out-of-class factors of the individual's education and information communication technologies.

The main aim of the practical part of this diploma thesis is to describe ways how students of primary school in Hranice, Šromotovo spend their leisure time. This primary school offers the students the spread computer lessons, that is why I analyse ways of spending their leisure time especially in comparison between students attended ordinary and special class.

Keywords:

Leisure time, leisure time pedagogy, education, family, children of the same age, second primary school age, social pedagogy, surroundings, media.

Děkuji Mgr. Itoně Kočvarové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytla během psaní této diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9	
I	TEORETICKÁ ČÁST	10
1	VOLNÝ ČAS A INFORMAČNĚ KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE.....	11
1.1	DEFINICE, VYMEZENÍ POJMU VOLNÝ ČAS	11
1.2	VLIV INFORMAČNĚ KOMUNIKAČNÍCH TECHNOLOGIÍ NA VOLNÝ ČAS	13
1.3	INFORMAČNĚ KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE VE VOLNÉM ČASE DĚTÍ	18
2	PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	25
2.1	ZÁKLADNÍ POJMY PEDAGOGIKY VOLNÉHO ČASU	25
2.2	VÝCHOVA MIMO VYUČOVÁNÍ A JEJÍ FUNKCE	27
2.3	ZAŘÍZENÍ PRO VOLNÝ ČAS	30
3	VYBRANÉ ČINITELE VÝCHOVY MIMO VYUČOVÁNÍ.....	32
3.1	VLIV PROSTŘEDÍ.....	32
3.2	RODINA A JEJÍ FUNKCE	34
3.3	VRSTEVNICKÉ SKUPINY JAKO DŮLEŽITÝ FAKTOR VOLNÉHO ČASU DĚTÍ A MLÁDEŽE	36
3.4	STŘEDNÍ ŠKOLNÍ VĚK.....	38
4	SHRnutí TEORETICKÉ ČÁSTI.....	41
II	EMPIRICKÁ ČÁST.....	42
5	POPIS VÝZKUMU	43
5.1	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	43
5.2	VÝZKUMNÁ METODA.....	43
5.3	VÝZKUMNÝ VZOREK	44
5.4	VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	48
5.5	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	49
5.5.1	Popisná statistika.....	50
5.5.2	Vyhodnocení hypotéz – test dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.....	58
6	SHRnutí EMPIRICKÉ ČÁSTI.....	66
ZÁVĚR	68	
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69	
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	72	
SEZNAM OBRÁZKŮ	73	
SEZNAM TABULEK.....	74	
SEZNAM PŘÍLOH.....	75	

ÚVOD

Volný čas je důležitým prvkem našeho života kromě práce, oblasti základních životních potřeb a školní docházky u dětí. Největší motivací pro psaní této diplomové práce byly mé děti, žáci 2. stupně základní školy. Nelze opomenout, že i studium sociální pedagogiky přispělo k výběru tohoto tématu.

V době našeho dětství a mládí jsme volný čas trávili naprosto odlišně, než jak ho tráví děti dnes. Nejvíce času jsme pobývali se svými kamarády venku s ohledem na roční období, chodili jsme do kina nebo do zájmových kroužků. Moje děti to měly stejné, ale v posledních letech jakoby přestaly čerpat z externích zdrojů a středem jejich zájmu se stal počítač. A můj pocit, že se mu zcela podřizují, není omyl. Já se samozřejmě snažím, aby tomu tak nebylo. Má snaha má však zcela opačný směr.

Jistě, doba se změnila a počítače a ostatní informačně komunikační technologie bylo nutné začlenit do našich životů nejen pracovních ale i soukromých. Hlubší úvahou se nám potvrzuje skutečnost, že čas je neobnovitelný a po staru se žít nedá. O co hůř se s tímto vyrovnává starší generace, o to snadněji to jde našim dětem. Je to tak správně, když mají z mého pohledu tolik možností kvalitnějšího a smysluplnějšího trávení svého volného času? Jak jsou na tom ve způsobu trávení volného času jejich spolužáci? To jsou otázky, na které hledám odpovědi a staly se i tématem mé diplomové práce.

Předkládaná diplomová práce má část teoretickou a praktickou. Obsahem teoretické části jsou kapitoly objasňující pojmy volný čas a informačně komunikační technologie, pedagogika volného času a vybrané činitele výchovy mimo vyučování.

Praktická část diplomové práce se zabývá způsobem trávení volného času dětí ve škole s rozšířenou výukou informatiky, což je i hlavním výzkumným problémem celé práce. Vedlejším cílem práce je zmapovat, jaké procento dětí navštěvuje ve volném čase kroužky nabízené školou a dále zjistit, jaké kroužky navštěvují děti nejčastěji a které další kroužky by v nabídce školy uvítaly.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS A INFORMAČNĚ KOMUNIKAČNÍ TECHNOLOGIE

V první kapitole diplomové práce přibližujeme pojem volný čas, jeho vznik a rozvoj. Dále se věnujeme oblasti informačně komunikačních technologií ve volném čase a jejich vlivu na volný čas dětí.

Každý z nás si umí představit, co je to volný čas. Velice jednoduše je to čas strávený mimo školu a zaměstnání. Čas, kdy si můžeme dělat, co chceme, co nás baví a zajímá, přináší nám uspokojení a nové zážitky. Je to příjemná představa popsána dvěma slovy.

Volný čas přitahuje mimořádnou pozornost a stává se dnes významnou součástí našeho každodenního života a výchovy, znamená dlouhodobou perspektivu života a výchovy a způsob seberealizace (Hájek et al., 2011, s. 8).

Z pohledu dětí a mládeže může být tato doba mimo vyučování čas, který je bohatý na mnoho různých typů aktivit a děti si mohou vybrat aktivity podle své chuti. To je rozdíl mezi školou a časem stráveným mimo dobu školního vyučování, kde mají povinnosti a musí se učit. Změnou společnosti, celého systému se struktura volného času dětí a mládeže dnes výrazně změnila.

Mnohé děti dovedou využít svůj volný čas aktivně, je ale velká skupina dětí, které tráví svůj volný čas neorganizovaně, bezcílně, často se sklonem k deviantnímu chování a nadměrnému výskytu nežádoucích sociálně patologických jevů. Vhodné pedagogické ovlivňování volného času dětí a mládeže tak přispívá k účinné formě prevence závažných výchovných problémů, kterých se v současné společnosti objevuje stále více. (Pávková et al. 1999, s. 40)

Volnočasové aktivity mají za cíl rozvíjet osobnost dítěte a naučit jej kvalitně využívat svůj volný čas tak, aby se stal nedílnou součástí jejich života a oni sami ho chápali jako významnou životní hodnotu (Hájek et al., 2011, s. 195).

1.1 Definice, vymezení pojmu volný čas

Mezi základní charakteristiky volného času patří volitelnost a dobrovolnost účasti, které umožňují zájemcům vstupovat do těchto aktivit. (Hájek et al, 2011, s. 15).

Běžně si pod pojmem volný čas představujeme odpočinek, zábavu, zájmové činnosti nebo dobrovolné vzdělávání. Pro děti není volný čas doba vyučování a činnosti s tím související,

povinnosti spojené s chodem rodiny, domácnosti, taktéž činnosti spojené s biologickou existencí člověka, jako je jídlo, spánek nebo hygiena (Pávková et al., 1999, r. 15).

Pro lepší orientaci v dané problematice uvádíme několik dalších definic volného času, tak jak je zpracovali známí autoři, jež se danou problematikou zabývají podrobně.

„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život“ (Hofbauer, 2004, s. 13).

Volný čas je časový prostor, který člověku umožňuje svobodnou volbu činností. V pozitivním pojetí je to čas nezávislého a svobodného rozhodování pro různé činnosti (Hájek et al., 2011, s. 68).

Další definice říká, že „volný čas je čas, s kterým člověk může nakládat dle svého uvážení a na základě svých zájmů“ (Průcha et al., 1995, s. 255).

Pávková uvádí, že volný čas je chápán jako „opak nutné práce a povinností, doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi“ (1999, s. 15).

A konečně volný čas je dobou, která nám zůstane z 24 hodin po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost a vlastním fyzickým potřebám včetně spánku (Hájek et al., 2011, s. 68).

Volný čas má významné postavení v životě člověka už od dětství. Jeho důležitost si už řadu let uvědomují státní i mezinárodní organizace. 20. listopadu 1959 vyhlásilo Valné shromáždění OSN **Deklaraci práv dítěte**, ve které se mimo jiné uvádí:

Dítě musí mít plnou příležitost na hru a zábavu, které by je měly směřovat ke stejným cílům jako vzdělání, společnost a veřejné úřady musí vyvíjet úsilí na podporu výkonu tohoto práva (Deklarace práv dítěte, ©WEDOS, 2013).

Definic volného času bychom našli mnoho. Většina z nich se ale shoduje v tom, že je to doba, se kterou nakládáme dle svého uvážení, doba, do které by nám neměl nikdo a nic zasahovat. Přináší nám radost, uspokojení a pocit svobody. Pojem volný čas ve většině z nás evokuje kladné odezvy. I výše uvedení autoři definují volný čas jako dobu odproštěnou od povinností pracovních i společenských a taktéž povinností spojených s chodem domácnosti. Člověk, který si ve svém volném čase odpočine, zvládá lépe nároky a stresy, které na něj současná společnost nakládá.

Ovšem teprve na přelomu 19. a 20. století můžeme hovořit o pojmu volný čas tak, jak ho známe dnes. Začala se zkracovat pracovní doba dospělých jedinců a byl to i počátek jejího odstraňování u dětí a mladistvých. Počet hodin práce se snížil a naopak vzrostl podíl hodin volného času. Svým rozsahem zaujímá dnes ve struktuře lidského života první místo, druhé zaujímají životní potřeby, zatímco sféra práce se dostává na místo poslední. (Hofbauer, 2004, s. 27)

Celosvětově se zvyšuje počet obyvatel, mění se věková skladba obyvatelstva, prodlužuje se délka jejich života. Obyvatelstvo se přesunuje z vesnice do měst, najednou mají pro sebe více volného času, neboť jim odpadají pracovní povinnosti spojené s životem na vesnici (Hofbauer, 2004, s. 32).

Jinak ovlivňuje volný čas stále rostoucí životní nejistota a klesající schopnost pokrýt finanční náročnost rodiny. V první polovině 90. let mnohé evropské rodiny trávily svou dovolenou doma, věnovali se činností okolo domu a i toto se promítlo do způsobu, jak jejich děti prožívaly volný čas (Hofbauer, 2004, s. 35).

Dalším tíživým elementem s dopadem na nežádoucí rozšíření volného času se stala nezaměstnanost. Vznikl nucený nadbytek volného času, který vychyluje rovnováhu života zvláště mladých lidí. Těm bylo na začátku profesní kariéry znemožněno získávat pracovní zkušenosti, zajistit si společenský status a hmotné předpoklady pro zapojení do volnočasových aktivit. (Hofbauer, 2004, s. 36-39)

Volný čas a jeho kvalitní způsob prožívání se staly problémy, které zasluhují z naší strany zvýšenou pozornost, stejně jako komunikace, média a komunikační technologie, kterým se budeme věnovat v následujících kapitolách.

1.2 Vliv informačně komunikačních technologií na volný čas

Mezilidská komunikace jako forma sociálního styku spočívá ve sdělování informací. Komunikace může být bezprostřední, tváří v tvář, ale stále častěji probíhá prostřednictvím médií. Především masmédiá (hromadné sdělovací prostředky) umožňují oslovovat a ovlivňovat velké skupiny lidí najednou. 20. století přineslo prudký vývoj tradičních tištěných médií (knihy, časopisy), akustických i obrazových médií (rádio, televize) a v posledních desetiletích tuto nabídku rozšířily moderní elektronické technologie, především rozvoj mobilních telefonů, počítačů a internetu. Nebývale rychle se tyto nové techno-

logie staly součástí našeho každodenního života a výrazně ovlivňují především mladší věkové kategorie. (Hofbauer, 2004, s. 128)

Pojem média patří mezi nejpoužívanější pojmy současnosti. Původ lze spatřit ve slově médium, které pochází z latiny a znamená prostředek, prostředník. Je to činitel, který něco zprostředkovává. Obory, které se věnují mezilidské, sociální komunikaci, označují termínem média to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení. (Jirák et al., 2007, s. 16)

Reifová ve své knize uvádí (2004, 139), že média jsou prostředky masové komunikace, které přenášejí informace v různé formě a za různým účelem. Jejich sdělení jsou veřejně dostupná, standardizovaná, vyráběná mediálními profesionály a za pomoci technických aparátů šířená k velkému, heterogennímu a disperznímu publiku. Komunikace pomocí médií je interpersonálně nepřímá, tzn. parasociální a nepřetržitě působící.

Kanadský filosof, spisovatel a mediální teoretik Hubert Marshall McLuhan (1964, s. 33 - 42) rozděluje média na horká a chladná. Horká média popisuje jako ta média, která příjemce rychle a podmanivě vtáhnou do sebe, do světa mediální působnosti, nevyžadují z jeho strany intenzivní účast. Dávají velké množství informací a míra participace je nízká. Takovým médiem může být kniha, rozhlas nebo film. Chladná média dávají informací málo, musíme si je sami doplnit, míra participace je vysoká a spojují se s tím menší účinky na publikum. Jedná se například o rozhovor. Jako chladné médium uvádí telefon nebo televizi.

Média jsou komplexní kulturní, socioekonomický, politický jev, který prostupuje všemi vrstvami společnosti a vstupuje do interakce s dalšími jevy v podobě literatury, vzdělání apod. Masová média se snaží působit na postoje a chování příjemců sdělení. Média jsou vnímána jako zdroj informací, ale současně i jako subjekt, který vyslovuje názor na svět. (Bednařík et al., 2011, s. 14)

Vývoj komunikace člověka probíhal od kreseb přes vývoj řeči a písma. Od prvního média – jeskynní malby prošla média neskutečným vývojem. Od té doby se v lidském světě objevují další a další média., kterými dnes lehce nahrazujeme přímý spontánní sociální kontakt a odraz reality. Člověk ve svém vývoji usiluje o stále dokonalejší převedení přirozeného světa, který ho obklopuje, do uměle vytvořeného světa symbolů. Zjednodušeně ve světě médií existují čtyři etapy jejich vývoje, z nichž každá je něčím významná. V první etapě vývoje je to kresba, kámen, hliněné tabulky, později papír. Druhá etapa je určující vynálezem knihtisku a tím, že dosavadní vědění bylo převedeno do knih a později do novin. Třetí

etapa byla založena na objevu elektřiny a využití technologií, které ji používají například telegraf, telefon, film. A poslední čtvrtá etapa je spojena s nástupem počítače, internetu a celkové digitalizace (Sak, 2007, a. 21 – 22).

Masová komunikace je jedna z rovin sociální komunikace, vyznačující se tím, že veškeré komunikační aktivity se dějí v institucionalizované podobě, tedy pomocí a prostřednictvím masových médií, pro jejichž činnost je charakteristické, že institucionálně, organizačně a technologicky vyhovují kritériím procesu. (Reifová, 2004, s. 100)

Komunikace zprostředkovávaná masovými médii se od komunikace interpersonální (vzájemné komunikace mezi dvěma nebo více lidmi) liší v několika bodech, především jde o institucionální rozdíl mezi účastníky komunikace. Komunikátor nemá s příjemci sdělení žádný kontakt a nevidí jejich reakce. Oni sami sice reagují, křičí na obrazovku, hádají se s politikem, radí sportovcům, ale výrobci těchto sdělení tyto reakce zaznamenávají opožděně. Výsledkem je, že medializovaná kultura je zaměřena jednostranně, blíže neurčené skupině a výrobcům mediovaných sdělení je umožněno upravovat nabízené produkty ve svůj prospěch. Dalším rozdílem je využívání speciálních technologií. Sdělení prezentovaná v interpersonální komunikaci mají poměrně nízkou hodnotu. Oproti tomu sdělení nabízená médii se dají velice snadno zaznamenávat a reprodukovat a tím se stávají trvalými a opakovatelnými. Mediální komunikace se od interpersonální liší v potenciálním záběru a dostupnosti. Interpersonální komunikace je zakotvená v čase i prostoru, mediální má možnost tyto bariéry překonávat. Satelitní přenosy dovolují živé vstupy a velikost publika může jít do milionů. Čtvrtý rozdíl spočívá v tom, že mediovaná sdělení jsou druhem zboží, prodávají se tedy podle potřeb trhu. Pokud se tato sdělení dobře prezentují a prodávají, mají zisky i média, jelikož jsou součástí trhu. (Jiráček et al., 2007, s. 36 - 38)

Stále hovoříme o hromadné komunikaci, která je zprostředkována hromadnými sdělovacími prostředky. Informace jsou v ní šířeny veřejně, nepřímou a v zásadě jednostranně. Zvláštní pozornost z hlediska příjemců informací si zasluhují děti a mládež. Tato skupina je relativně nejvíce ovlivnitelná a výzkumná šetření potvrzují, že záporné vlivy médií zanechávají na dětech výraznější negativní následky než na dospělých. Proto jsou média považována za významný faktor ovlivňující výrazně chování dnešních dětí. (Kraus, 2008, s. 125)

Komunikační prostředky schopné oslovit velké množství lidí můžeme jednoduše rozdělit na *staré* (noviny, časopisy, film, rozhlas, televize) a *nové* (internet, digitální televize). Stávají se nedílnou součástí života a tvoří svéráznou oblast komunikace (Mičienka et al., 2006, s. 21)

Především televize a internet a nezodpovědné chování některých tvůrci jejich programů ohrožují postoje a chování zejména nejmladší generace. Často jsme svědky masivní devalvace hodnot a ztráty mravní zodpovědnosti. Velkým problémem se stává doba strávená vysedáváním u počítačových her a internetu. Děti si představují, že virtuálně vytvořený svět je vlastně realita, která ovšem ve skutečném životě nefunguje. Poměrně často mladí delikventi argumentují, že pouze napodobovali a chtěli *si to také vyzkoušet*. (Kraus, 2008, s. 128)

Média ovlivňují chování, postoje, názory jedinců, ale zároveň rozšiřují obzory poznání, vzdělávání, pomáhají v politickém i spotřebitelském rozhodování, ovlivňují životní styl. Snadno děsí, vyvolávají napětí, uvádí v omyl nebo navádí ke společensky nežádoucímu jednání. Mohou posilovat i ohrožovat stabilitu společnosti, podporovat nebo naopak brzdit společenské změny. (Jirák et al., 2007, s. 151)

Spojili-li se vliv společenský a kulturní společně s vlivem ekonomickým a politickým, stávají se média účinným nástrojem edukace a socializace a stejně tak účinným rizikovým faktorem ohrožujícím socializační proces. Mechanismy vlivu můžeme spatřovat v silném zastoupení médií v každodenním životě a ve faktu, že mediální produkce se inspirované nemediální sociální realitou, ale způsob zpracování si upravuje podle vlastní, tzv. mediální logiky s použitím nefiktivních i fiktivních obsahů. I to je jeden z důvodů, proč se vliv médií stal od počátku 20. století předmětem soustavnějšího studia s možností využití médií jako prosociálního faktoru. Zvláštní pozornost se přitom věnuje vlivu médií na děti a mládež. (Průcha, 2009, s. 494)

Společným rysem masových médií je možnost disponovat technickými prostředky a organizačním zázemím, které jim dovoluje komunikaci na celospolečenské úrovni. Dokážou nabídnout v krátkém čase tytéž obsahy pro potenciálně neomezenou skupinu příjemců. Takové obsahy, které produkují a šíří, vnímají příjemci jako společensky relevantní. Média se významně podílí na socializaci jednotlivce a jeho identifikaci se společností. Je zřejmé, že v tomto smyslu jsou institucí, která dokáže zastínit i rodinu a školu. Právem existují

obavy z možného destruktivního a rozkladného vlivu na proces edukace a dospívání, i když původní záměr byl využít jejich potenciál v procesu výchovy. (Průcha, 2009, s. 493)

O případnou prevenci by se mohla pokusit mediální výchova. Matoušek (2003, s. 104) ve své knize poukazuje na mediální výchovu, která by měla učit děti využívat média ke svému prospěchu. Nejlepším způsobem mediální výchovy není mít teoretické znalosti o médiích, ale zkusit si výrobu televizních programů, rozhlasových pořadů nebo novin samotnými dětmi. Přitom si názorně předvedou, jak média fungují, jak se stylizují skutečné události, jak je těžké udržet neutralitu zpráv a zdržet se komentáře, jak může obrazový doprovod dát článku zcela jiný význam, apod. Tyto nové vzdělávací metody a prostředky naučí všechny věkové skupiny přistupovat k médiím s kritickým odstupem a naučí je využívat jako vzdělávací, informační i zábavní zdroje. Výsledkem by byla mediální gramotnost, která bývá často srovnávána s gramotností literární.

Váha, kterou masová média mají, je tak velká, že *žít s médii* si vyžádalo speciální přípravu, proto se mediální výchova stala v roce 2000 součástí Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy a pro gymnázia, který připravuje Výzkumný ústav pedagogický v Praze. (Mičienka et al., 2006, s. 11 – 14).

V předchozím odstavci jsme zmínili mediální výchovu. Jejím výsledkem je mediální gramotnost. Tou rozumíme schopnost vyhledávat, analyzovat a s odstupem hodnotit a předávat dále sdělení a informace z médií (televize, rozhlasu, novin, internetu). Naše děti se staly v této oblasti, tedy ovládání informačních komunikací zdatnějšími než jejich rodiče. Nástup nových technologií přijímají rodiče a zvláště prarodiče s určitými rozpaky daných především vědomím, že jejich děti a vnuci postupují v této oblasti velice rychle a beze strachu. Mediální gramotnost je dnes považována za jeden ze základních předpokladů aktivního a úplného občanství a za prostředek k prevenci a snížení vyloučení ze života společnosti. (Jirák et al., © 2013, s. 9 – 12)

Jaká je tedy mediální gramotnost dětí do 15 let v České republice? Odpověď jsme našli ve výzkumném šetření Stav mediální gramotnosti v ČR, jehož cílem bylo zmapovat, jakou roli hrají média v životě dětí. Výzkum realizoval na zadání Rady pro rozhlasové a televizní vysílání Centrum pro mediální studia Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Členy týmu byli známí odborníci v oblasti médií například Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D., PhDr. Tomáš Trampota, Ph.D. (Děti a média, ©2013)

Výzkum byl vedený formou rozhovoru, dotazované skupiny byly rozděleny podle věku na děti předškolního, mladšího školního a staršího školního věku. Hlavní okruhy otázek byly tři, a to: vztah k televizi – role televize v rodině - přístup k televizi, dále mediální obsahy a jejich vnímání a nová média v rodině, jejich rizika, výhody. Přítomnost většího počtu televizorů v domácnosti berou děti jako samozřejmost, ale již není chápána jako prestižní prostředek zaplnění volného času. Tuto funkci převzal počítač. Mít vlastní počítač je staršími žáky bráno za samozřejmé, v domácnosti bývá zřejmě více počítačů v závislosti na počtu členů. Rodičovská kontrola zde funguje spíše v regulaci užívání počítače, a to včetně odepření počítače jako výchovného prostředku. Nicméně kontrola ze strany rodičů sleduje i mediální obsahy. Rodičovská kontrola užívání počítačů se výjimečně týká i sociálních rizik (narušení soukromí), i když se soustřeďuje především na technologická rizika (viry) a ekonomická rizika (vynucení internetové platby). (Děti a média, ©2013)

Celkový význam a přínos masových sdělovacích prostředků pro život každého jedince vyvolává polemiku. Vhodně zvolené produkty mají na děti pozitivní vliv, dovídají se mnoho užitečných a zajímavých informací o životě, lidech, přírodě. Na straně jedné nám obohacují život, rozšiřují obzory, informují nás o událostech z různých koutů světa, ale současně přispívají k celkové přesycenosti podněty a k pasivnímu a konzumnímu způsobu života (Kraus, 2008, st. 129).

Média nabízejí lidem vzory pro napodobování, ať už kladné, či záporné. Děti a mládež často vidí, slyší a čtou i to, co pro ně není vhodné. Bohužel tomuto není možné zabránit, ale je možné tento vliv správně ovlivňovat a využívat k vhodnému ovlivňování využití volného času (Hájek et al., 2011, s. 77).

1.3 Informačně komunikační technologie ve volném čase dětí

Dnešní děti vyrůstají ve světě obklopeném médiem, přehlceném informacemi a s neomezenými možnostmi zábavy. Díky jejich stále snadnější dostupnosti se média stávají součástí téměř každé domácnosti. V současné době naplnění volnočasových aktivit dětí směřuje ke komerčnímu a konzumnímu způsobu trávení volného času, kam patří počítač, poslech hudby a televize. Informační revoluce probíhá s příchodem informačních technologií.

Slovo informačně komunikační technologie pochází z anglického jazyka a dá se přeložit zkráceně jako ICT neboli Information and Communication Technologies. Zahrnuje veškeré

informační technologie používané pro komunikaci a práci s informacemi (Zkus IT, © 2007-2010). Ve slovníku Výpočetní techniky a komunikací se uvádí, že informační technologie je obecné označení celého počítačového a komunikačního oboru (Hlavenka et al., 1997, s. 203).

V návaznosti na výzkum této diplomové práce zařazujeme mezi nejpoužívanější média klasická i elektronická **tisk, televizi a internet**.

Prvním ze zmiňovaných médií je tisk. Tisk je nejstarším prostředkem masové komunikace. Vyvíjel se jako výraz a nástroj společenské změny, ne jako technologický pokrok. Pod toto označení spadají pravidelně vycházející noviny a v menší míře i příležitostné tiskoviny, určené úzkému okruhu zájemců. (Bednařík et al., 2011, s. 18)

Tisk je úzce spjat s vynálezem knihtisku a se jménem Johannes Gutenberg. Šlo o převratnou událost a tištěná kniha tak mohla stát na počátku dějin moderních médií. Do té doby byly texty rozmnožovány ručně a tento technický prostředek sloužil k reprodukci stejného souboru textu a jeho rozšíření mezi větší vrstvy obyvatel. Od vynálezu knihtisku uplynulo téměř 200 let, než se objevil první předchůdce novin v podobě letáků a bulletinů. Ten se soustředil na zprávy důležité pro mezinárodní obchod a směnu. Noviny byly svým způsobem více inovační než knihy, orientovaly se na realitu, užitek a celkovou schopnost vyhovět potřebám nové třídy, a to řemeslníkům a obchodníkům bydlících ve městech. Často byly noviny využívány jako nástroj prosazování stranických zájmů a politické propagandy. (McQuial, 2009, s. 33-35)

U nás se první česká tištěná kniha objevuje v roce 1468 a v roce 1719 vychází první česky psané noviny (Mičienka, 2006, s. 40).

Mladá generace je nejcitlivější složkou společnosti a nejcitlivěji reaguje na různé změny. Jejich prostřednictvím nové technologie vstupují do společnosti, ale také ji opouštějí. Zdá se, že taková situace nastala u tištěných médií. Děti a mládež čtou stále méně tištěná média, ať už se jedná o knihy, noviny nebo časopisy. Příčin ústupu mladé generace od tiskovin je několik: dávají přednost vizuální kultuře předávané obrazem, více využívají internet, život se digitalizuje a četba knih tam nezapadá (Sak, 2005, s. 109).

Dalším zmiňovaným médiem je televize. Televize je prostředek masové komunikace – mediální komunikace, tedy projev masových médií. Jedná se o elektronický systém přenosu pohyblivých obrazů spojených se zvukem, a to vzduchem z pozemních vysílačů, pomocí

družic nebo kabelových rozvodů. Televize bývá spojována s celou řadou rizik (nápodoba sociopatologického jednání, oslabování hodnot mezilidského kontaktu, a to zejména u dětí a mládeže). (Reifová, 2004, s. 259)

Tehdejší Československá televize zahájila zkušební vysílání ze Studia Praha 1. května 1953 a pravidelné vysílání bylo zahájeno 25. února 1954. Postupně vznikala další studia v Ostravě, Bratislavě, Brně a Košicích. Následkem listopadových událostí roku 1989 a rozdělením ČSSR, byla nejprve založena 1. ledna 1992 Česká televize a Československá televize zanikla 31. prosince 1992, a to v situaci, kdy v České republice kromě České televize nebyl jiný provozovatel televizního vysílání. (Česká televize, © 1996 – 2013)

Kromě veřejnoprávní televize začaly v průběhu 90. let vznikat i televize komerční. V listopadu 1992 byla udělena vysílací licence společnosti FTV Prima, která ale zasahovala jen oblast Prahy a středních Čech. Vysílání bylo zahájeno 20. června 1993 a o rok později bylo rozšířeno signálem na celé území České republiky. V současné době provozuje kanály Prima COOL, Prima LOVE. (Prima Family, © 2013)

Další televizní stanicí je Televize Nova, která byla první celostátní soukromou televizní stanicí a vysílat začala 4. února 1994. Léta je považována za stanici s nejvyšší sledovaností. V současnosti provozuje i další kanály například Nova Sport, Nova Cinema, Nova, Fanda tv., Smíchov tv. (Nova, © CET 21 spol. s r.o)

O vlivu televizního vysílání na dětského diváka bylo napsáno mnoho různých studií. Děti u televizní obrazovky trávily spoustu svého volného času a předpokládalo se, že je televize ovlivňovala nejvíce ze všech médií (v poslední době tento vliv předstihuje internet). Děti jsou pouhými pasivními konzumenty toho, co jim televizní vysílání předkládá. Sledování televize je může odvádět od jiných činností, o kterých s jistotou víme, že by byly prospěšnější, jako je hra, četba knih, učení nebo komunikace s vrstevníky. Televize narušuje rodinné vztahy, rodiče k ní odkládají své děti, když na ně nemají čas. (Mičienka, 2006, s. 45).

V souvislosti s televizním vysíláním nemůžeme opomenout agresi a násilí, které je v televizi často prezentováno, a to i v pořadech, které jsou určeny dětem, nebo jsou vysílány v odpoledních hodinách. Hlavní obavou v tomto smyslu je možné riziko nápodoby ze strany dětí.

V této oblasti snad nejvýrazněji zapůsobila televize Nova. Matoušek (2003, s. 101) ve své publikaci píše o hodnocení této stanice z hlediska negativního vlivu. Projevoval se samou-

čelným zobrazováním násilí a jeho zlehčováním, agresivitou zaměřenou proti různým skupinám, vulgárním zobrazováním sexu a lidského těla a špatným příkladem pro děti a jejich zdravý vývoj. Diskuse o nevhodnosti uváděných pořadů probíhala i na půdě parlamentu, požadavek politickou podporu nezískal a zůstalo u apelu na činnost komisí, které by ze zákona měly televizní vysílání kontrolovat.

Velká zodpovědnost leží na nás, na rodičích, abychom důsledně sledovali, jaké programy naše děti sledují a vysvětlovali dětem, že ne všechny programy jsou pro ně vhodné a že to, co se děje na obrazovce, většinou není pravda ve skutečnosti.

Vlastní zážitky v médiích často nahrazují zástupné příběhy, které vyrábí zábavní průmysl, život je nahrazován virtuální realitou a zapomíná se na starou moudrost, že štěstí je vedlejším produktem vlastní činnosti. Současné výchovné působení předkládá dětem převážně hotová řešení a rozhodnutí, jak se správně rozhodnou a jak reagovat na podněty. Méně prostoru je pak dáno řešení vlastnímu. Vhodně a cíleně edukačně působit znamená nemanipulovat s dítětem, ale naučit jej vhodné strategie a orientaci pro život ve společnosti. (Hájek et al, 2011, s. 167).

Ale abychom neuváděli jen samá negativa. Televize nabízí spoustu užitečných informací a poznatků, témata, o kterých mohou děti hovořit se svými vrstevníky (sport, móda, hudba, chování), nabízí náměty k hrám, nebo tipy na výlety. Podle některých odborníků nejsou děti jen pasívními diváky, ale aktivně si vybírají, který pořad budou sledovat a rozvíjí se tak jejich kritické myšlení. I sledování televize tak můžeme považovat za jakousi formou odreagování. (Mičienka, 2006, s. 45)

Posledním vybraným médiem, kterému se budeme věnovat, je internet. Pro současnost je charakteristické rychlé šíření a všestranné využívání elektronických médií. Rychle roste počet uživatelů počítače a internetu. Již děti v předškolním věku umějí obsluhovat a používat počítač. Internet je nejnovější a nejrychleji se rozvíjející prostředek ke komunikaci.

Internet je celosvětová počítačová síť složená z řady větších a menších počítačových sítí. Obstarává doručování datových balíčků mezi jednotlivými počítači a teprve nad internetem fungují služby určené lidem, například elektronická pošta. Internet se vyvinul z armádní sítě ARPANET, spuštěné americkým ministerstvem obrany v roce 1969. ARPANET měl původně sloužit k efektivnějšímu využívání výpočetní kapacity drahých sálových počítačů, ale brzy se začal používat pro komunikaci mezi lidmi v připojených výzkumných centrech

a na univerzitách. (Reifová, 2004, s. 94). Ve Výkladovém slovníku výpočetní techniky a komunikací se dočteme, že v roce 1996 bylo k internetu připojeno asi 20 miliónů uživatelů a každý měsíc se toto číslo zvyšuje o dalších 200 000 uživatelů sítě. (Hlavenka, 1997, s. 209).

První osobní počítač začal pracovat v roce 1974, v roce 1992 byl zahájen provoz internetu a o rok později byly zprovozněny e-mailové systémy v rámci internetu (Mičienka et al., 2006, s. 40).

Internet je dnes přístupný téměř komukoli, používá se ve všech oblastech života, při práci, ve škole při výuce. Nemusí být jen zdrojem zábavy, ale můžeme pomocí něho řešit například bankovníctví nebo nákupy. Totéž se týká dětí. Internet je pro ně fenomén. Hrají hry, poslouchají hudbu, sledují filmy, využívají ICQ, Skype a velmi oblíbená z pohledů dětí je sociální síť Facebook.

Internet je pro děti zdrojem informací, ale je taky prostředím, které se může stát nebezpečným. Snadno se při práci s internetem mohou dostat do situací ohrožujících je samotné. Z tohoto důvodu považujeme za nutné upozornit na možná rizika, která sebou práce s internetem přináší. I proto v této práci uvádíme **Desatero bezpečného užívání internetu**, se kterým by měly být seznámeny všechny děti prostřednictvím svých rodičů nebo svých pedagogů ve škole.

- 1. Nedávej nikomu adresu ani telefon. Nevíš, kdo se skrývá za monitorem na druhé straně.*
- 2. Neposílej nikomu, koho neznáš, svou fotografii a už vůbec ne intimní. Svou intimní fotku neposílej ani kamarádovi nebo kamarádce – nikdy nevíš, co s ní může někdy udělat.*
- 3. Udržuj hesla (k emailu i jiné) v tajnosti, nesděluj je ani blízkému kamarádovi.*
- 4. Nikdy neodpovídej na neslušné, hrubé nebo vulgární maily a vzkazy. Ignoruj je.*
- 5. Nedomlouvej si schůzku přes internet, aniž bys o tom řekl někomu jinému.*
- 6. Pokud narazíš na obrázek, video nebo email, který tě šokuje, opusť webovou stránku.*
- 7. Svěř se dospělému, pokud tě stránky nebo něčí vzkazy uvedou do rozpaků, nebo tě dokonce vyděsí.*

8. *Nedej šanci virům. Neotvírej přílohu zprávy, která přišla z neznámé adresy.*

9. *Nevěř každé informaci, kterou na internetu získáš.*

10. *Když se s někým nechceš bavit, nebav se.* (Bezpečný internet, ©2013)

Je zřejmé, že pro děti a mládež zůstává stále aktuálním požadavkem naučit se využívat média vhodně a v přiměřeném rozsahu, vyhledávat potřebné informace a pozitivní podněty k činnosti, naučit se rozlišovat, co je užitečné, zejména proto, že média působí na tuto skupinu nežádoucími vlivy. Nadměrné využívání médií ve volném čase může vést k závislosti na nich a způsobovat absenci kompenzačních činností, především sportovních a uměleckých. (Hofbauer, 2004, s. 136)

Zajímavé výsledky z oblasti mediálního chování českých dětí předložil výzkum životního stylu dětí (LifeStyle Survey), který pro Českou televizi a Asociaci komunikačních agentur realizovala společnost Mediaresearch. Výzkumné šetření bylo zaměřeno například na vybavenost dětských pokojíčků, obsah volného času dětí, kontrolu konzumace médií ze strany rodičů. Měření probíhalo v 1833 domácnostech po celém území ČR, náhodně vybraných tak, aby byly reprezentativní vůči sociodemografické struktuře populace ČR a především vzhledem k televiznímu chování populace ČR. V roce 2011 bylo ve výzkumu dotázáno celkem 730 dětí ve věku 4-14 let. (Kuncová, Děti a média, © 2013)

Dnešní děti vyrůstají ve světě obklopeném médiem, přehlceným informacemi a neomezenými možnostmi zábavy jakéhokoliv druhu. Stačí si vybrat. Výzkumné šetření potvrdilo, že děti, které mají své pokojíčky mediálně lépe vybaveny, se médiím věnují více. Děti, které mají televizi ve svém pokoji, se na ni dívají zhruba o čtvrt hodiny denně déle. Ještě silněji se projevuje závislost konzumace na vybavenosti v případě připojení na internet – děti, které mají v pokoji počítač s internetem, jsou na internetu přibližně hodinu denně, zatímco děti, které internet v pokoji nemají, jsou na internetu jen zhruba půl hodiny denně. Počítače s připojením na internet má v dětském pokoji 40% dětí ve věku 10 – 12 let a 59% dětí ve věku 13 – 14 let. Kontrola konzumace médií ze strany rodičů každým rokem roste. Podíl dětí, jejich rodiče je ohledně mediální konzumace vůbec nekontrolují, se snížil mezi roky 2008 a 2001 z 33% na 19%. Stále více kontrolují, co děti v televizi sledují a jak dlouho, kolik času tráví hraním počítačových her a na internetu, jak dlouho sledují DVD a kolik času protelefonují. Nejčastější odpověď na obsah volného času byla taková: 89% času tráví děti u televizoru, dvě pětiny dětí jsou denně na internetu a 30% dotázaných aspoň jednou

týdně. České děti stráví s médii v průměru přes 3 a půl hodiny denně. (Kuncová, Děti a média, © 2013)

V době charakteristické neustálým vývojem komunikačních technologií, jež nezávisle na nás ovlivňují naše životy, nemůžeme dělat, že neexistují, ale můžeme se pokusit najít správný postoj k jejich používání a takovému postoji naučit i své děti. Vždyť by nám tyto moderní technologie měly sloužit, ne nás ovládat.

2 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU

2.1 Základní pojmy pedagogiky volného času

Pedagogika volného času též zvaná výchova mimo vyučování je jedním z oborů pedagogiky, věda rozvíjená přibližně od druhé poloviny 20. století. Jedná se o společenskovední obor zahrnující jak teorii, tak vědu o výchově ve volném čase. Termín výchova je dalším ze základních pedagogických pojmů a je vysvětlován jako záměrné, cílevědomé a dlouhodobé působení vychovávajícího na vychovávaného v pozitivním smyslu. (Hájek et al., 2011, s. 67)

I když i v současné době je pedagogika volného času vnímána často jako nedoceněná disciplína pedagogické vědy, můžeme říci, že se zabývá neobyčejně významnou součástí života dětí a mládeže, a to tím, co dělají, když zrovna nejsou ve škole. Hlavním předmětem zájmu této disciplíny je „volný čas“ trávený určitou skupinou populace, činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase. (Průcha, 2000, s. 93)

Pedagogika volného času významně spolupracuje a prolíná se se sociální pedagogikou a sociologií výchovy a kromě toho využívá poznatků psychologie, sociologie, ekonomiky a dalších věd. (Průcha, 2000, s. 96).

Ve vztahu k dětem a mládeži se tento pedagogický obor zabývá obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit, činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují výchovu ve volném čase a také teorií a výzkumem toho, jak současná mládež volný čas tráví (Průcha, 2000, s. 94).

Pojetí pedagogiky volného času v našem prostředí můžeme dělit na dva základní směry, v nichž má pedagogika volného času obdobné cíle, metody, ale různá východiska. Jedním východiskem je výchova mimo vyučování, tak jak se u nás vyvíjela v určité formě už od 40. let 20. století (mimoškolní výchova). V tomto pojetí jsou předmětem zkoumání volnočasové aktivity, jejich dopad na rozvoj jedince a možnosti jeho ovlivňování. Takto chápaná pedagogika volného času klade důraz na metodiku práce ve volnočasových zařízeních a při vedení aktivit ve volném čase. Bezprostředním cílem je rozvinutí organizace a metodiky aktivit dětí, mládeže a dospělých ve volném čase tak, aby přispěli k rozvoji jejich osobnosti i prostředí, v němž žijí. Toto pojetí zastává většina českých odborníků, například Hofbauer, Průcha, Walterová i Mareš. Výhodou tohoto pojetí je jeho bezprostřední propojení s praxí,

kteří pedagogům volného času umožňují navázat na ostatní pedagogické obory. Slabším místem koncepce je, že zůstává z větší části pouze na poli výchovy. (Základy pedagogiky volného času, ©2009)

Druhým východiskem pro rozvoj pedagogiky volného času je samotný fenomén volného času a jeho zkoumání. Tento se začal rozvíjet v západní Evropě zejména v 60. letech 20. století. Volný čas se stal zajímavým tématem pro sociology, ekonomy, psychology a samozřejmě i pro pedagogy. Metodicky je tento přístup k pedagogice volného času složitější, protože používá metod těch vědních oborů, z kterého úhlu se volný čas právě zkoumá. (Základy pedagogiky volného času, ©2009)

I tento přístup má své výhody a nevýhody. Za výhodu považujeme jeho vědeckost, protože nám umožňuje stanovit principy a položit základy k dalšímu zkoumání i k praktické aplikaci. Slabinu můžeme vidět v nejasném ohraničení, obtížnosti při zvládnutí metod, aby se přitom nevytratil prakticky pedagogický prvek. (Základy pedagogiky volného času, ©2009)

Významným činitelem pedagogiky volného času je osobnost vychovatele a pedagoga volného času. Pedagog volného času a vychovatel jsou pedagogičtí pracovníci, kteří vykonávají přímou výchovně-vzdělávací činnost. Měli by mít přiměřené volní vlastnosti, schopnosti, vědomosti, dovednosti a návyky pro výkon tohoto povolání. Důležitá je pro výkon jejich povolání schopnost empatie, komunikační dovednosti, přiměřená míra dominantnosti, která umožňuje vedení jiných lidí, odolnost při zvládnutí náročných situací a hlavně pozitivní vztah k lidem, dětem, dospívajícím, seniorům a radost ze vzájemného kontaktu. Důraz je kladen na tvořivost, iniciativnost, zvládnutí náročných situací i smysl pro hru. (Hájek et al, 2011, s. 140).

Jako významnou oblast volnočasových aktivit nelze opomenout základní lidské činnosti, mezi které patří hra, učení, práce. Každá z těchto činností má své zvláštnosti a lze je účinně a výchovně využít při pedagogickém ovlivňování volného času. Kromě toho se navzájem prolínají. Hrou i prací se jedinec učí, učení může mít podobu hry. Nejjednodušší hry provozují děti předškolního věku, ale i později ve středním školním věku jsou využívány a mají svůj význam. V tomto období jsou složitější a mají užší vztah k práci a učení. Znalost rozmanitých her je pro pedagoga volného času nezbytná. Pokud pedagog dokáže děti zaujmout, vhodně hry zvolit, zvyšuje tím svoji přirozenou autoritu a kladný vztah vychovávaných jedinců ke své osobě. (Hájek et al., 2011 s. 126 - 127)

Pedagogika volného času se rozvíjí jako specifická součást systému výchovy a vzdělávání a poskytuje východiska pro poznání a rozvoj jeho jednotlivých součástí, kterými jsou prostředí, zájemci o volnočasové aktivity, rozvíjení obsahu a metod činnosti a též jaká je současnost a budoucnost výchovného zhodnocování volnočasových aktivit. (Hájek et al., 2011, s. 13)

2.2 Výchova mimo vyučování a její funkce

Výchova mimo vyučování bývá vymezena čtyřmi znaky:

- probíhá mimo povinné vyučování
- probíhá převážně ve volném čase
- probíhá mimo bezprostřední vliv rodiny
- je institucionálně zajištěna. (Pávková et al., 1999, s. 39)

Výchova mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení, vede jedince k racionálnímu využití volného času, rozvíjí jeho schopnosti, upevňuje žádoucí morální vlastnosti, uspokojuje lidské potřeby. Obsah a způsob využití volného času má značný význam z hlediska duševní hygieny, pomáhá rozvíjet potřebu celoživotního vzdělávání. Jednoznačně plní funkci výchovnou, vzdělávací, zdravotní i sociální, které budou popsány níže. (Pávková, 1999, s. 39 – 40)

V literatuře jsou často uváděny termíny výchova ve volném čase (neboli pedagogika volného času) a výchova mimo vyučování. Oba pojmy jsou si blízké, v literatuře bývají často používány jako synonyma, totožné ale nejsou. V prvním případě se jedná o označení vědního oboru, který pokrývá teoretické i praktické aspekty výchovy ve volném čase, v druhém případě se jedná o označení jedné z oblastí výchovy. (Pávková et al., 1999, s. 40) Pojem výchova ve volném čase je vzhledem k věku vychovávaných širší než výraz výchova mimo vyučování. Pojem výchova mimo vyučování je širší vzhledem k obsahu činností než termín výchova ve volném čase. Kromě aktivit volného času, jako jsou odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti zahrnuje i oblast dětských povinností, například sebeobsluhu a přípravu na vyučování, upevňování hygienických a kulturních návyků. (Hájek et al., 2011, s. 69)

Obsah výchovy mimo vyučování tvoří výchovně vzdělávací činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, společensky prospěšné, sebeobslužné a přípravu na vyučování. Poslední dvě jmenované mají charakter povinností, ostatní jsou založeny na principu dobrovolnosti (Pávková, 1999, s. 51) Obsah výchovy ve volném čase není vymezen pedagogickými dokumenty, a proto je odlišný v různých typech zařízení. Víceméně vychází z vytyčených cílů i z přání a potřeb vychovávaných jedinců (Hájek et al., 2011, s. 76).

Totéž tvrdí i zahraniční zdroj (Маленкова, ©2002, s. 285), kdy v rámci sociální a pedagogické vědy můžeme volný čas chápat také jako neproduktivní lidskou činnost. Pokud tuto úvahu vztáhneme k dětem, mluvíme o mimoškolní oblasti plné specifických aktivit. Ty jsou charakterizovány dobrovolností, nezávislostí a kreativitou. Teorie disciplín, jakými jsou sociologie a pedagogika zařazují do volného času aktivity šité na míru, ať už se jedná o individuální či skupinové zájmy, nebo místa trávení volného času. V této souvislosti volný čas zahrnuje dva vztahy, zábavu a činnost, které mají vliv na kreativní vývoj jedince. To je také pravý důvod, proč je otázka zaměstnávání dětí či teenagerů v jejich volném čase jedním z prvků obsahu vzdělávání a péče.

K dosahování výchovných cílů volí pedagog výchovné prostředky, které představují všechny předměty a jevy, kterých vychovávající využívá k dosažení výchovných cílů. Jako metody pedagogické diagnostiky používá pedagog především pozorování, rozhovor a analýzu výsledků činností (Hájek et al., 2011, s. 75 - 76).

Za základní funkce výchovy mimo vyučování jako specifické oblasti výchovného působení lze považovat **funkci výchovně – vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní** (Hájek et al., 2011, s. 82). Jednotlivá výchovná zařízení, organizace a instituce plní tyto funkce v různé míře podle svého charakteru (Pávková et al., 1999, s. 41).

Na naplnění **výchovné** funkce je kladen velký důraz. Prostřednictvím zajímavých aktivit můžeme děti motivovat k požadovanému využití volného času a získání nových dovedností, znalostí a zkušeností (Pávková et al., 1999, s. 19). Úspěchy v zájmových činnostech přináší pocit uspokojení a příležitosti k seberealizaci. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé utvářejí vlastní názor na život a na svět (Pávková et al., 1999, s. 42).

Funkce **zdravotní** přispívá dětem k usměrňování režimu dne tak, aby pomohla vytvářet jejich zdravý životní styl. Střídají činnosti různého charakteru, duševní a tělesné, práci a

odpočinek. Fyzická aktivita kompenzuje dlouhé sezení ve škole. Instituce výchovy mimo vyučování přispívají tím, že umožňují dětem trávit svůj volný čas v příjemném prostředí, účelně zvoleném, hygienicky nezávadném a esteticky působícím mezi svými vrstevníky. (Pávková et al., 1999, s. 42)

Hlavním cílem **sociální** funkce je pomáhat rozvíjet žádoucí sociální vztahy. Děti tráví čas se svými vrstevníky, učí se nové sociální role a nenásilně postupují proces socializace. (Pávková et al., 1999, s. 42).

Prevenci známe jako soustavu opatření předcházení výskytu nežádoucích jevů, které se bohužel v poslední době dotýkají nejen dospělých jedinců, ale stále častěji i dětí a mládeže školou povinných.

Prevenzi tradičně rozlišujeme ve třech rovinách. **Primární prevence** je široce zaměřená na celou populaci, zejména té části, která není kriminálně riziková a zatím ani narušená. **Sekundární prevence** zahrnuje aktivity zaměřené na kriminálně rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost, že budou nositeli závadové činnosti na straně jedné a na straně druhé, že se stanou oběťmi takové činnosti. Pokud mluvíme o **terciární prevenci**, zabýváme se jedinci, kteří jsou negativními jevy již zasažení. Cílem je soustředit se na zmírnění následků závadového jednání a předcházení dalšího zhoršování stavu například vhodně zvoleným sociálním prostředím. (Pávková et al., 1999, s. 43)

Komplexně vymezil funkce volného času německý pedagog Horst W. Opaschowski. Za základní považuje:

- rekreaci – zotavení, uvolnění;
- kompenzaci – odstranění zklamání a frustrace;
- výchovu a další vzdělávání;
- kontemplaci neboli hledání smyslu života a jeho duchovní výstavby;
- komunikaci – sociální kontakty a partnerství;
- participaci – angažování se na vývoji společnosti;
- integraci – stabilizaci života a vrůstání do společenských organismů;
- enkulturaci – kulturní rozvoj jedince. (Hofbauer, 2004, s. 14)

I ve výchově mimo vyučování se setkáváme s informačně komunikačními technologiemi. Příkladem mohou být zájmové činnosti pracovně technické nebo některé činnosti umělec-

ké. Tam všude se děti s těmito technologiemi seznamují a prakticky mají možnost si je vyzkoušet.

2.3 Zařízení pro volný čas

K realizaci zájmových činností dětí a mládeže mimo vyučování slouží rozvětvený systém školských zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase. V České republice spadají do tohoto rozsáhlého systému školní družiny a školní kluby, základní umělecké školy, jazykové školy a střediska pro volný čas dětí a mládeže (Průcha, 2000, s. 94).

Školní družina je důležitým článkem zařízení výchovy mimo vyučování. Hlavním cílem je odpočinek a rekreace žáků, a rozvoj zájmové a kulturní činnosti. Je splněna i funkce sociální, tzn. dohled nad žáky po určitou dobu před nebo po skončení vyučování. (Hájek et al., 2008, s. 147) Školní družiny jsou určeny žákům 1. – 5. ročníků (Pávková et al., 1999, s. 118).

Školní družiny a kluby patří mezi základní zařízení výchovy mimo vyučování a péče o děti zaměstnaných rodičů v průběhu školního roku a podle potřeby i o prázdninách. Družina umožňuje zúčastněným odpočinkové činnosti a přípravu na vyučování. Odpočinkové činnosti mají za úkol odstranit únavu, slouží k regeneraci sil, byť v nich převažuje aktivní odpočinek s prvky organizovaných zájmových aktivit. Řadíme sem i různé zájmové aktivity, které rozvíjejí osobnost dítěte. (Hájek, 2011, s. 148 - 149)

Školní klub je určen žákům druhého stupně základní školy a žákům těch ročníků víceletých gymnázií, které odpovídají nejvýše devátému ročníku základní školy. Základem činnosti školního klubu jsou zájmové aktivity organizované formou různých kroužků, nebo příležitostných akcí a aktivit. Klub bývá otevřen každý den školního vyučování. (Hájek, 2011, s. 149) Školní kluby v porovnání se školními družinami poskytují žákům více volnosti a samostatnosti v souladu s respektováním věkových zvláštností (Pávková et al., 1999, s. 120).

Střediska pro volný čas dětí a mládeže rozumíme domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Středisko může poskytovat metodickou, odbornou, popřípadě materiální pomoc účastníkům zájmového vzdělávání. V našich podmínkách rozlišujeme dva typy středisek pro volný čas, a to dům dětí a mládeže (tento uskutečňuje činnost ve více oblastech zájmového vzdělávání) a stanice zájmových činností (tyto jsou zaměřeny na jednu oblast zájmo-

vého vzdělávání. Do náplně činnosti zahrnujeme kroužky, soubory, kluby a kurzy v rámci pravidelné zájmové činnosti, příležitostnou zájmovou činnost (například příměstské prázdninové tábory) nebo spontánní aktivity. (Pávková et al., 1999, s. 127 – 130)

Do systému školských zařízení pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase patří i domov mládeže. Žákům a studentům zajišťuje domov mládeže vzdělávání, sportovní a další zájmové činnosti v době mimo vyučování, celodenní výchovu, stravování a ubytování. (Hájek et al., 2011, s. 150)

Každý z vychovatelů domova mládeže pečuje o jednu výchovnou skupinu, s jejímiž členy projednává školní výsledky, přípravu do školy, náplň volného času, účast v kroužcích, omlouvání ve škole, nemocnost atd. Pedagogové dle své kvalifikace a osobního zaměření mohou garantovat jednu oblast zájmové činnosti, které pomáhá naplňovat výchovné poslání domova mládeže a usnadňuje přechod ze základní na střední školu. (Pávková et al., 2011, s. 136)

Základní umělecké školy se zabývají vzděláváním dětí i dospělých v základních uměleckých oborech jako je hudba, tanec, literárně-dramatický obor, výtvarná výchova. Přípravují žáky pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením. (Pávková et al., 1999, s. 46)

Kromě výše jmenovaných zařízení pro volný čas nabízí volnočasové aktivity dětem a mládeži celá řada dalších subjektů. Jsou to organizace dětí a mládeže a občanská sdružení, mezi které můžeme zařadit například Junák, Sokol, zájmová sdružení hasičů, rybářů a mnoho dalších. Nezanedbatelnou činnost pro naplnění volnočasových aktivit připravují nestátní neziskové organizace a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. (Hájek et al., 2011, s. 152 – 153)

V rámci edukačních procesů získávají děti nové informace, učí se je používat, a to i prostřednictvím zájmových zařízení, která jim toto učení zprostředkovávají. Nejlépe nenásilnou a zábavnou formou hry, aniž by si uvědomovaly jejich výchovný charakter. Tím odlišíme tyto činnosti od povinností školních.

3 VYBRANÉ ČINITELE VÝCHOVY MIMO VYUČOVÁNÍ

Výchovu každého jedince ovlivňuje spousta faktorů a činitelů, jejichž působení v kladném či záporném smyslu je žádoucí, a proto v další kapitole těmto faktorům věnujeme pozornost. Kromě vrozených předpokladů hrají důležitou roli prostředí, významní jedinci i sociální skupiny (Hájek et al., 2011, s. 85).

Pokud není volný čas dítěte naplňován žádoucími aktivitami, má dítě, ale i dospělý sklon k patologickým činnostem (Hájek et al., 2011, s. 167).

3.1 Vliv prostředí

Pokud se zabýváme formulací pojmu prostředí, máme na mysli určitý prostor, objektivní realitu existující nezávisle na našem vědomí. Kromě hmotných předmětů zahrnuje i oblast duchovní. Každý jedinec je s prostředím ve vzájemné interakci, prostředí na člověka působí určitými podněty, ovlivňuje jeho vývoj a naopak on na tyto podněty reaguje (Kraus, 2008, s. 66).

Existují různé typy prostředí a můžeme je rozlišovat podle řady kritérií:

- podle velikosti prostoru;
- podle povahy realizované činnosti;
- z hlediska podílu člověka na podobě daného prostředí;
- podle charakteru prvků, kterými je dané prostředí tvořeno;
- podle povahy daného teritoria;
- z pohledu frekvence, pestrosti a kvality působících podnětů. (Kraus, 2008, s. 68 – 69)

Pro potřeby této diplomové práce se zaměříme na prostředí podle povahy daného teritoria, a to na prostředí venkovské a městské.

Město je sídelní geograficky vymezený útvar, pro který je charakteristický soubor znaků, který jej odděluje od vesnice. V porovnání s vesnicemi je to především relativní velikost, vysoká hustota osídlení, kompaktnost a koncentrace zástavby, typická demografická, sociální a profesní struktura obyvatel, kteří obvykle pracují v obchodu, průmyslu a službách. Dalším znakem je poskytování správních, vzdělávacích, obchodních a kulturních funkcí

pro širší okolí. Způsob života ve městě je v porovnání s životem na vesnici více neosobní, anonymní a účelový. Obyvatelům měst klesá počet osobních vztahů a sociálních kontaktů, naopak roste počet profesionálních vztahů a fyzických kontaktů. Ve městech se také proto koncentrují sociálně patologické jevy jako zločinnost, prostituce, drogy či rozpady manželství. (Jandourek, 2001, s. 155)

Počátkem 19. století ve městech žila pouze 3% světové populace, tento podíl ale rychle rostl a koncem roku 1900 přesahoval 13%, v roce 1950 50%. Předpoklady ukazují, že ve městech by mohla žít více než polovina populace, vývoj v jednotlivých zemích je ale nerovnoměrný (Hofbauer, 2004, s. 31).

Vesnice je malé sídlo tvořené typickou nízkopodlažní zástavbou s převážně rodinnými domy, dominantním prostorem návsi a vysokým podílem zeleně. Mezi jednotlivými obyvateli vesnice existují úzké sociální kontakty, silná sociální kontrola, majetková a emoční vazba obyvatel k půdě, izolovanost od městské kultury a existence vlastních forem kultury i zvýšený význam tradice. Dá se říci, že dříve zde převažovalo zemědělství a primární výroba potravin, což v současné době už neplatí. Vesnice má relativně malý počet obyvatel. (Jandourek, 2001, s. 271)

Pokud srovnáváme současné městské a vesnické prostředí, docházíme ke zjištění, že se život v těchto lokalitách v posledních desetiletích výrazně změnil. Do prostředí venkova zasáhly hromadné sdělovací prostředky a znásobilo se množství podnětů. V současnosti velká většina obyvatel již nepracuje v zemědělství, ale dojíždí za prací do měst, totéž se týká dětí a jejich školní docházky. Díky rozmachu hromadné dopravy a motorizaci rodin zrostly možnosti sociálních kontaktů a kulturních podnětů. Jisté rozdíly přetrvávají, například kupní možnosti na vesnici jsou stále menší než ve městě, rozdíly najdeme v oblasti služeb, způsobu bydlení a celkovém stylu života. (Kraus, Poláčková et al., 2001, s. 128)

Neoddiskutovatelný vliv na postoje a chování dětí mají masmédiá a informačně komunikační technologie ve spojení s prostředím. Děti z města a vesnic, kde jsem provedla svůj výzkum, si ovšem neuvědomují jejich manipulativnost a cílené směřování na jejich emoční prožitek. Vzhledem k této skutečnosti považují pedagogičtí pracovníci tento vliv za negativní, k čemuž se přikládá i laická veřejnost. Dnešní doba vyžaduje používání informačních technologií v různých typech prostředí, ale v rámci výchovy dětí by mělo mít jejich použití edukační charakter a využití spíše jako pedagogická pomůcka.

3.2 Rodina a její funkce

Klíčovou roli při výchově dětí, budování jejich povahy a využití volného času hraje rodina jako primární sociální skupina. I v současné době, která přinesla do zavedeného systému, kterým jistě rodina je, mnoho nového, zůstává nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí jak pro dospělého člověka, tak pro dítě. Stojí na počátku rozvoje osobnosti a stále má možnost ho v rozhodujících fázích života ovlivňovat. (Kraus, 2008, s. 79)

Většina z nás rodinou rozumí manželský pár a děti. Převažují v ní bezprostřední a důvěrné kontakty, společné zájmy, plánování budoucnosti, vzájemná pomoc a spolupráce. V rodinném prostředí se členové učí reagovat na svět kolem sebe, na situace, v nichž se postupně ocitají. Každý z nás se v ní celý život učí hrát základní sociální role. Rodinu lze označit jako přirozené prostředí, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné a přejímá to, co v něm je připraveno rodiči. (Přadka, 2004, s. 26)

Matoušek uvádí, že nejcennějším statkem, který dnes rodina dětem předává, není majetek ale vzdělání (1993, s. 24).

Současnou rodinu charakterizují některé znaky, například již delší dobu probíhá demokratizace uvnitř rodiny, muž ztrácí dřívější výsadní postavení v rodině. Pokles autority otce v rodině ale neznamena, že není v rodině potřebný. Přítomnost obou rodičů v rodině je nenahraditelná především proto, aby se děti učily, jak by měl vztah mezi mužem a ženou fungovat a vypadat. Pro dnešní rodinu je typické její zmenšování na jednočlenné domácnosti nebo domácnosti osamělých žen s dětmi. S tím do jisté míry může souviset i izolovanost takových rodin a uzavření před okolním světem. (Kraus, 2008, s. 84)

Současná evropská společnost - a s ní i rodina – přechází z období industriálního do období postindustriálního. Ženy se emancipují, uplatňují se stále více na trhu práce, a to mění jejich tradiční ženskou roli v rodině – v roli hospodyně a vychovatelky dětí. Tato role se dostává do konfliktu s potřebami dítěte a s tradičně nízkou ochotou mužů podílet se na výchově dětí a na provozu domácnosti. (Matoušek, Kroftová. 2003, s. 39)

Současná společnost sebou nese i další trendy týkající se rodin:

- tendence odkládat sňatek a rození dětí na dobu co nejpozdější;
- tendence zakládat rodinu neformálně, bez legálního sňatku;
- zvyšování rozvodovosti;
- pokles ochoty lidí znovu vstupovat do dalšího svazku a mít další děti;

- omezování počtu dětí v rodině;
- prodlužování doby, po kterou děti žijí u rodičů. (Matoušek, 1993, s. 24)

K negativním znakům současné rodiny patří i pracovní vytíženost rodičů, důsledkem toho tráví s dětmi méně času a toto bývá často kompenzováno nadměrným přísunem materiálních prostředků a vysokým kapesným. Narušený hodnotový systém a charakterové vlastnosti značně přispívají v konečném důsledku i k deviantnímu chování dětí a zvýšenému výskytu sociálně patologických jevů. Výzkumy jasně prokazují, že Česká republika patří k zemím s nejvyšším výskytem rozvodů. Dalším neopomenutelným znakem současné rodiny je bohužel i sílící diferencovanost podle socioekonomické úrovně. (Kraus, 2008, s. 85)

Mezi základní funkce rodiny patří **funkce biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomická, výchovná, ochranná, rekreační a emocionální**. Odborná literatura uvádí, že v současnosti jsou tyto funkce plněny nedostatečně.

Význam **biologicko-reprodukční** funkce spočívá v zachování člověka jako biologického druhu, ale nemusí být spjata přímo s rodinou. V zájmu celé společnosti zůstává, aby se rodil takový počet dětí, který tuto základnu udrží nebo dokonce posílí. (Kraus, 2008, s. 81)

Rodina stojí jako významný prvek v rozvoji ekonomiky státu, její členové se zapojují do výrobní i nevýrobní sféry v rámci výkonu povolání a podílí se na spotřebitelském trhu. (Kraus, 2008, s. 81). V moderní společnosti s lepším přístupem ke vzdělání a celkově s větší sociální mobilitou byl vliv předávání ekonomického kapitálu zeslaben. (Možný, 2002, s. 79)

V této souvislosti poukazujeme na článek Dnes je taková doba autora Zdeňka Matějčka, uveřejněný na internetových stránkách. Autor ve zmíněném článku říká: „ **V této souvislosti slýchám výroky, které mne zvláště silně tahají za uši. On je to vlastně výrok jeden ve dvojí verzi. Že totiž dnes si nemůžeme děti dovolit (a to žádné, nebo nanejvýš jedno) a že děti jsou dnes tak náročné, že normální rodina nemůže jejich potřeby a požadavky uspokojit. Jinak řečeno, mít děti je dnes pro rodinu čím dál větší zátěž, mnohdy prostě neúnosná. Nevymlouvejme se na tu dnešní takovou dobu a přiznejme si, že jde o hodnoty – a to kupodivu spíš o ty povrchní a nehluboké, jako je pohodlí, zábava, tělesný zjev, sex, vnější blahobyt, čili „mít“ a ne „být“.** Nedivme se, že děti

vyrůstající v takovémto vnějším (primitivním konzumním) blahobytu stávají se nutně a zákonitě (primitivně a konzumně) náročnými. Co jiného jim zbývá, nemají-li úniku z této růžové blahobytné atmosféry, která postihuje jak širší okruh společenský, tak užší okruh rodinný.“ (Matějček, ©1999-2013)

Pokud se jedná o **výchovnou** funkci rodiny, rodina jako primární sociální skupina má za úkol připravit děti a mladistvé na vstup do praktického života, osvojit si základní návyky a způsoby chování typické pro danou společnost. Spočívá v opravdovém zájmu o dítě, v jeho výchově, v umožnění dítěti rozvíjet své schopnosti a v celkové připravenosti dítěte pro samostatný život. (Kraus, 2008, s. 83)

Rodiče slouží svým dětem jako vzory, buď pozitivně, či negativně. Rodiny, které neplní dobře svoji výchovnou funkci, se velmi často vyznačují nezájmem o to, jak dítě svůj volný čas tráví (Pávková et al, 1999, s. 17).

Stejně důležitou pro zdravý rozvoj dítěte zůstává **emocionální** funkce. Rodina poskytuje citové zázemí pocit bezpečí a jistotu svým členům. Při trvalém neuspokojování potřeby lásky, pozornosti a uznání ze strany rodičů vůči dítěti může u něho dojít k psychické depri-vaci (Matějček, 1994, s. 196). Žádná jiná instituce nedokáže prostředí lásky, bezpečí a jistoty vytvořit. A opět je nutno zmínit, že rodina v současné podobě vlivem vysokého stupně rozvodovosti, zaneprázdněnosti a slabých citových vazeb plní tuto funkci obtížně nebo téměř vůbec (Matoušek, 1997, str. 39).

Rodina velkou měrou ovlivňuje způsob trávení volného času dětí. Podnětná rodina dokáže své děti zájmovou činností nadchnout, ukázat její přednosti a často děti pokračují v zájmo-vé činnosti svých rodičů. Naopak rodina nefunkční nikdy své děti podporovat nebude, proto-že bude řešit své problémy a problémy dětí jí budou vzdálené a nezajímavé. Totéž se týká užívání informačně komunikačních technologií. Není možné dětem ze strany rodičů zaka-zovat jejich používání nebo dokonce nepožítovat tyto přístroje do domácnosti. Vhodnější je děti vést k rozumné míře jejich použití.

3.3 Vrstevnické skupiny jako důležitý faktor volného času dětí a mládeže

Skupiny vrstevníků jsou velmi unikátním a nezastupitelným výchovným činitelem a hlavně v období dospívání narůstá jejich význam. Často vznikají velice spontánně a jejich členové

mají zájem o určitou společnou činnost, např. sport, počítače, hudbu apod. Příslušnost k takové skupině často určuje způsob trávení volného času, a pokud není spojen s negativními sociálně patologickými jevy, jedná se o důležitý faktor zdravého vývoje jedince. (Pávková, et al., 1999, s. 36)

Vytvářejí je mladí lidé blízkého věku a podobných zájmů, často stejného pohlaví a podobného sociálního statusu. Nejprve vznikají v místě bydliště, později se dosah jejich působení zvětšuje. Mohou si stanovovat jednoduché, krátkodobé cíle, mají různou délku trvání, i když postrádají pevnou organizační strukturu. Naopak podněcují trvalé vzpomínky a hlubší osobní vztahy. Pozitivně laděné skupiny přispívají k socializaci jedince a osvojování pozitivních hodnot. (Hofbauer, 2004, s. 99)

Tyto skupiny jsou typické primární skupiny. Potřeba se sdružovat začíná kolem 8. až 10. roku věku dětí. Vrstevnické skupiny mládeže se od dětských skupin liší projevem postupného vymaňování se jejich členů z přímé kontroly dospělých, především rodičů. Skupiny jsou pro ně místem, kde uplatňují svou touhu po samostatnosti a dospělosti. (Kraus, 2008, s. 89)

V době dospívání se vrstevnická skupina stává referenční skupinou dítěte a rodina ustupuje do pozadí. Dospívání nemusí probíhat v rodinách bouřlivě, ve většině rodin toto období proběhne docela nenápadně a ani nemusí narušit pouta mezi generacemi (Matoušek, 1993, s. 63).

Ale i pro dítě, které vyrůstá ve funkční rodině, představuje každá vrstevnická skupina stresující nárok, obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je „v pořádku“, kdo plně sdílí její hodnoty. Nároky být členem určité skupiny jsou obvykle vyšší, než je tomu u jiných skupin. Patří sem nejen způsob vyjadřování, ale i úprava zevnějšku, postoj ke škole, k rodičům, k penězům, ke kouření, drogám a sexu. Je pravděpodobnější, že u dětí, které mají nízkou podporu rodiny, bude potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Parta má na takové děti silný vliv a také ho využívá ve svůj prospěch. (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 83)

Pocit opory a přináležitosti ke skupině dávají mladému člověku jistotu a bezpečnost, od přátel daleko ochotněji přijímá i kritiku a poučení, které častěji ostře odmítá od rodičů (Jobánková et al., 1992, s. 34). Pro rodiče a ostatní vychovatele je pak velmi obtížné udržet výchovnou důslednost, přechod od dosavadního ochranného přístupu k vyrovnanému a

přátelskému postoji. Vychovatelé často balancují mezi přílišnou kontrolou a autoritou a mezi rezignací, a to může dospívajícího jedince silně zneklidňovat. Složitost celého období dospívání je násobena i tím, že i přes pocit dospělosti stále potřebují pomoc a vedení dospělých. Více než trest působí vzájemná důvěra, tolerance pro omyly a důslednost. (Jobánková et al., 1992, s. 30 - 31)

V této kapitole jsem se zaměřila na vrstevnické skupiny. Nemůžeme dětem bránit, aby se stávaly jejich členy, je to přirozené. Prospěšnější je zpozdválí dohlížet na to, aby tyto skupiny byly pro naše děti podnětný činitelem například v aktivním způsobu trávení volného času. Vyrůstat ve společnosti vrstevníků je pro děti důležité a nenahraditelné v jejich zdravém vývoji, bohužel v dnešní době přestávají děti komunikovat tváří v tvář a stále více se uchylují ke komunikaci prostřednictvím elektronických médií a sociálních sítí. Běžná konverzace ztrácí na významu, děti mají slabou slovní zásobu, špatnou výslovnost, neumí se vyjadřovat, mají problémy s napsáním slohové práce či dopisu, ale mistrně ovládají počítač, mobil a další elektronické hračky. Zdaleka to není problém jen dětí, několikrát jsem si všimla, že i v tisku a televizi se začínají užívat nespisovné výrazy, které se stávají běžně používanými, a to bohužel i v pořadech, kde se očekává kultivované vystupování a brilantní výkon ve znalostech českého jazyka. Možná dětem v dospělosti budou chybět vzpomínky na různé lumpárny, které jsme v blízkosti svých kamarádů zažívali my a které si opakovaně při různých setkáních s velkým potěšením a radostí vybavujeme.

3.4 Střední školní věk

Cílovou skupinou této diplomové práce a následně prováděného výzkumu jsou děti středního školního věku. Tato skupina zahrnuje děti ve věku 11-15 let, tedy žáky druhého stupně základní školy. V tomto období dochází k nápadným změnám v tělesném růstu, k pohlavnímu dozrávání i ke změnám psychickým, dále dochází k rozvoji poznávacích procesů, řeči, citů, potřeb. (Hájek et al., 2011, s. 100)

Samotné změny jsou prudké a nerovnoměrné. Typická je nerovnováha mezi poměrně vyspělou rozumovou a tělesnou složkou a nevyzrálostí v oblasti citů a sociálních vztahů. V důsledku překotného růstu kostry a končetin dochází ke snadnému vyčerpání energie, děti se mohou cítit neohrabaně. Často o takových dětech říkáme, že jsou *samá ruka, samá noha*, a zvláště chlapci se snaží tuto neohrabanost zamaskovat. Dalším znakem je disharmonie ve vývoji kardiovaskulárního systému, zvětšuje se objem srdce, roste jeho výkon,

ale průměr krevních cév zaostává. V tomto období může docházet k bolestem hlavy a přechodným slabostem. (Hájek et al., 2011, s. 93)

Velmi viditelným znakem je pohlavní zrání, které začíná průměrně kolem 12. roku věku. V pubertě dozrávají pohlavní orgány, pubescent si začíná jasněji uvědomovat svoje pohlaví a projevuje zájem o pohlaví druhé. Mezi jednotlivci stejného pohlaví existují značné individuální rozdíly, dívky oproti hochům dospívají rychleji. Kolem 15. -16. roku pohlavní zrání končí, neznamena to ale zralost psychickou, sociální ani občanskou. (Hájek et al., 2011, s. 94)

Období dospívání je bouřlivým mezníkem mezi dětstvím a dospělostí. Výrazné změny můžeme pozorovat v psychice dětí, zvýšená produkce hormonů vede k větší emoční labilitě. Děti již nechtějí být dětmi, napodobují chování dospělých, často se jinak chovají doma a jinak ve škole, nebo ve společnosti vrstevníků. Děti často reagují impulzivně, prosazují své názory, což může být častou příčinou konfliktů. (Čechová et al., 1995, s. 13)

Děti přestávají důvěřovat svým rodičům i učitelům. Díky své neutuchající touze prosadit svůj názor se dospívající dostávají do konfliktu s dospělými, hodně a často rádi kritizují, ale sami těžko kritiku snášejí. Dospívající mnohem přísněji posuzují jejich vlastnosti, kladně hodnotí především spravedlnost, sebeovládání, záporně hodnotí ješitnost, nedostatek energie, nespravedlnost, ironii. Dospívající jedinec mnohdy reaguje neadekvátně, často afektivně. (Hájek et al., 2011, s. 97 - 98) Záleží na vztahu, jaký dospívající mají k dospělým a jak probíhala výchova v předchozím věkovém období. Pokud dospělí respektují věkové zvláštnosti dospívajících a drží se svých zavedených pravidel a působí jako kladné vzory pro dospívající, volí vhodné výchovné prostředky, potom i dospívající mají ke svým vychovatelům kladnější a přátelštější vztah (Hájek et al., 2011 s. 93).

V tomto období dochází k rozvoji myšlení, vyvíjí se kritické, systematické myšlení, děti se osamostatňují, začínají přemýšlet o své budoucnosti, což vyvrcholí v závěru školní docházky, kdy si volí své budoucí povolání. Z hlediska psychologie je období dospívání ne snadná záležitost – rozkolísanost nálad, zájmů a názorů, nezkušenost vyznat se v sobě samém, ve svých zájmech a sklonech, to všechno je pro dospívající nová a nesmírně složitá záležitost. (Jobánková et al., 1992, s. 35)

V době dospívání si mládež vytváří životní plány, názory, postoje, ideály, vybírá si vzor pro svůj život, v základních rysech se začíná formovat světový názor. Dospívající si za své vzory volí osoby ze svého okolí, rodiče, vychovatele, příbuzné, známé, proto nejen učitelé a vychovatelé, ale všichni dospělí, kteří mohou dospívající ovlivňovat, si musí uvědomovat svou odpovědnost za formování jejich osobnosti. Některé z postojů utvořených v tomto věku jsou již trvalé, a proto jejich změna bývá obtížná. (Hájek, 2011, s. 100)

Období středního školního věku je náročné jak pro vychovávané jedince, tak i pro vychovatele, u kterých se projeví jejich pedagogické mistrovství. Přímé zákazy například sledování nevhodných filmů pro dospělé, se mohou setkat s nepříznivým výsledkem a reakcí dospívajícího jedince. Za vhodnější a účinnější se považuje zaměřit pozornost pubertálního jedince jiným směrem a přivést ho k vhodnější a věku odpovídající činnosti. (Hájek et al., 2011, s. 94).

4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

V této kapitole shrneme teoretickou část diplomové práce, jejímž obsahem jsou tři samostatné celky. Každý z nich se věnuje jiné oblasti, které jsou určitým způsobem propojeny se stěžejním pojmem celé práce, a to s termínem volný čas. Volný čas se stal významnou součástí života téměř všech jedinců a svou charakteristikou je to doba strávená dobrovolně, s pocitem radosti, uspokojení a svobody. Samozřejmě se i tento fenomén určitou dobu vyvíjel a do povědomí nás všech dostával pomalu, to však neznamená, že bychom mu neměli věnovat náležitou pozornost především z hlediska výchovného a sociálního.

Téma výchovy a médií zmiňuje ve své publikaci i Průcha (2009, s. 494), který popisuje vztah médií a edukačních procesů z několika úhlů. Podle něj média plní úlohu učebních pomůcek, úlohu procesu ovlivňování dětí a mládeže v mimoškolních aktivitách a bezprostředního formativního procesu, který je zaměřen na různé způsoby užívání médií.

Také z tohoto důvodu jsme velkou část obsahu první kapitoly věnovali výraznému faktoru ve volném čase dětí, kterým jsou informační a komunikační technologie. Pokusili jsme se přiblížit jak nové, tak zastaralé komunikační technologie, mezi něž jsme v návaznosti na níže provedené výzkumné šetření zařadili tisk, televizi a především prim v oblasti komunikací a komunikačních technologií a tím bezesporu je pro dnešní děti a mládež internet.

V další kapitole se snažíme o vymezení pojmu pedagogika volného času. Předmětem tohoto oboru je obsah, formy a prostředky edukačních aktivit, dále teorie a výzkum trávení volného času. Výchova mimo vyučování jako specifická oblast výchovného působení plní určité funkce v různé míře podle svého charakteru. Za zmínku stojí funkce vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní. K realizaci mimoškolních aktivit slouží systém zařízení pro volný čas dětí a mládeže.

Považovali jsme za nutné popsat i činitele výchovy mimo vyučování a opět jsme vybírali v návaznosti na téma celé práce. Zaměřili jsme se na roli prostředí, rodiny a vrstevnických skupin. Každý jedinec se do prostředí rodí, stává se jeho součástí a můžeme tvrdit, že jsou ve vzájemné interakci, navzájem se ovlivňují. Rodina je a zůstane vždy primární sociální skupinou s velkým podílem na rozvoji osobnosti se všemi svými funkcemi. A stejně tak nepostradatelným faktorem výchovy našich dětí zůstávají vrstevnické skupiny. Každý z těchto zmíněných činitelů ovlivňuje děti a jejich volný čas nejen po stránce výchovné, ale i při formování jejich sociálních dovedností.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 POPIS VÝZKUMU

5.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkumným problémem této diplomové práce je způsob trávení volného času dětí na škole s rozšířenou výukou informatiky.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit způsob trávení volného času dětí ze ZŠ Šromotovo v Hranicích, která je zaměřena na výuku informatiky. Způsob trávení volného času byl analyzován především z hlediska rozdílů mezi dětmi, které navštěvují běžné a specializované třídy.

Vedlejším cílem práce bylo zmapovat, jaké procento dětí navštěvuje ve volném čase kroužky nabízené školou a dále zjistit, jaké kroužky navštěvují děti nejčastěji a které další kroužky by uvítaly v nabídce školy.

5.2 Výzkumná metoda

Jako výzkumnou metodu jsme volili dotazník, který se nám jeví jako nejvíce vhodný. Dotazník je nejčastěji používanou metodou zjišťování informací, jedná se o kvantitativně orientovaný výzkum. Spočívá v písemném kladení otázek a získávání písemných odpovědí. Je vhodný především pro hromadné zjišťování údajů, díky tomu jej můžeme považovat za ekonomický výzkumný nástroj, pomocí kterého je možné získat velké množství informací při malé investici času. (Gavora, 2000, str. 99)

Při tvorbě dotazníku jsme dodržovali základní pravidla pro tvorbu dotazníku:

- položky v dotazníku musí být všem respondentům jasné a srozumitelné. Respektovali jsme především věk respondentů;
- formulace položek musí být jednoznačná a přesně vymežitelná;
- v dotazníku budeme zjišťovat jen nezbytné údaje a neměl by být příliš rozsáhlý;
- položky v dotazníku jsou takové, které nebudou svou formulací dopředu napovídat, jak by měly být zodpovězeny;
- z dotazníku musí být zřejmé, jak má být správně vyplněn;

- při sestavování dotazníku je dobré mít na zřeteli, že získané údaje budeme potřebovat snadno třídit a zpracovávat;
- důležité je pořadí otázek v předloženém dotazníku. Nejdůležitější otázky řadíme proto do jeho střední části. Do úvodu obvykle zařazujeme jednoduché, konkrétní otázky;
- dotazník by měl splňovat základní požadavky kladné na dobré měření, těmi jsou **validita** (dotazník zjišťuje skutečně to, co má zjišťovat), **reliabilita** (schopnost zachycovat přesně a spolehlivě zkoumané jevy) a **praktičnost**. (Chráška, 2007, s. 169 – 171)

Dotazník jsme si připravili před vlastním výzkumem. Za užitečné jsme považovali udělat malý předvýzkum vlastního výzkumného šetření na vzorku 10 žáků základní školy, a to hlavně z toho důvodu, abychom zjistili, zda námi kladené otázky jsou pro tyto děti srozumitelné a jasné. V případě nejasností po vzájemné konzultaci s respondenty jsme mohli dotazník dodatečně upravit. Dotazník jsme také konzultovali s vedením školy.

5.3 Výzkumný vzorek

Pro potřeby této diplomové práce byli zvoleni jako výzkumný vzorek žáci II. stupně základní školy Šromotovo Hranice, výběr respondentů byl v tomto případě záměrný z důvodu zaměření školy na informatiku. Vzhledem k tomu, že v každém ročníku je jedna třída výběrová (se zaměřením na informatiku) a jedna třída běžná, bylo zajímavé výsledky porovnat z hlediska typu třídy. Žáci 2. stupně ZŠ byli voleni z toho důvodu, neboť jsme předpokládali, že tyto děti pochopí obsah kladených otázek a budou schopny předložený dotazník správně vyplnit a vrátit.

Základní škola Šromotovo Hranice

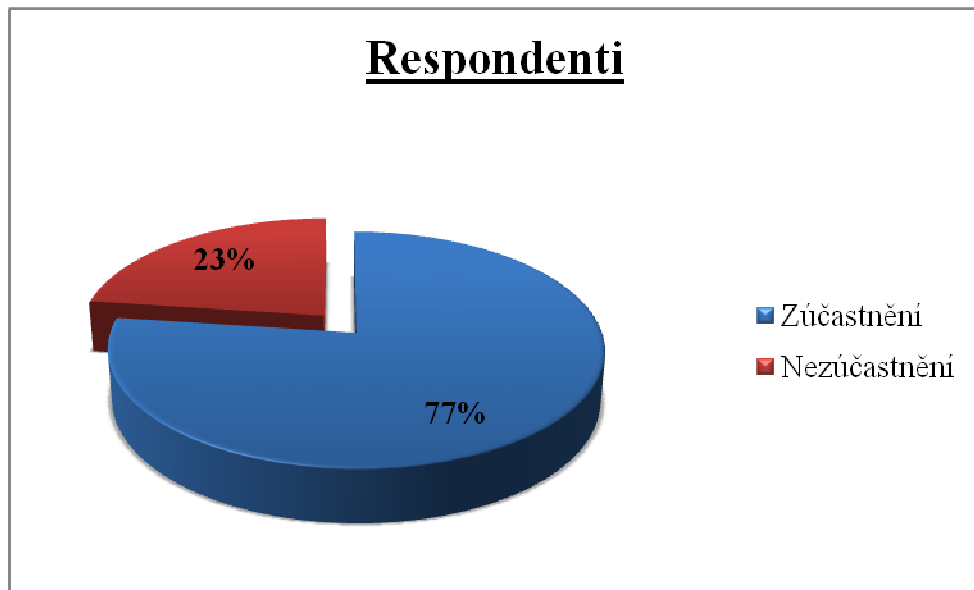
Základní škola a mateřská škola Hranice, Šromotovo, příspěvková organizace je úplná škola s devíti postupnými ročníky. Škola sdružuje základní školu s kapacitou 600 žáků, školní družinu s kapacitou 150 žáků, školní jídelnu s kapacitou 650 strávníků a mateřskou školu s kapacitou 20 žáků. Kromě pedagogických pracovníků na škole pracuje výchovná poradkyně, preventiva rizikového chování, koordinátor ICT a asistenti pedagoga. (Základní škola a mateřská škola Hranice, Šromotovo, © Centrum ADMIN, 2013)

Školu navštěvují žáci z Hranic, ale i žáci dojíždějící z okolních obcí (asi 20% žáků z 25 okolních obcí). Školu navštěvují také žáci se zdravotním postižením a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Ti mají na základě doporučení pedagogicko psychologické poradny nebo speciálního pedagogického centra vlastní individuální vzdělávací plán, který je pravidelně aktualizován. Škola je bezbariérová, umožňuje tak vzdělávání i imobilním žákům. (Základní škola a mateřská škola Hranice, Šromotovo, © **Centrum ADMIN**, 2013)

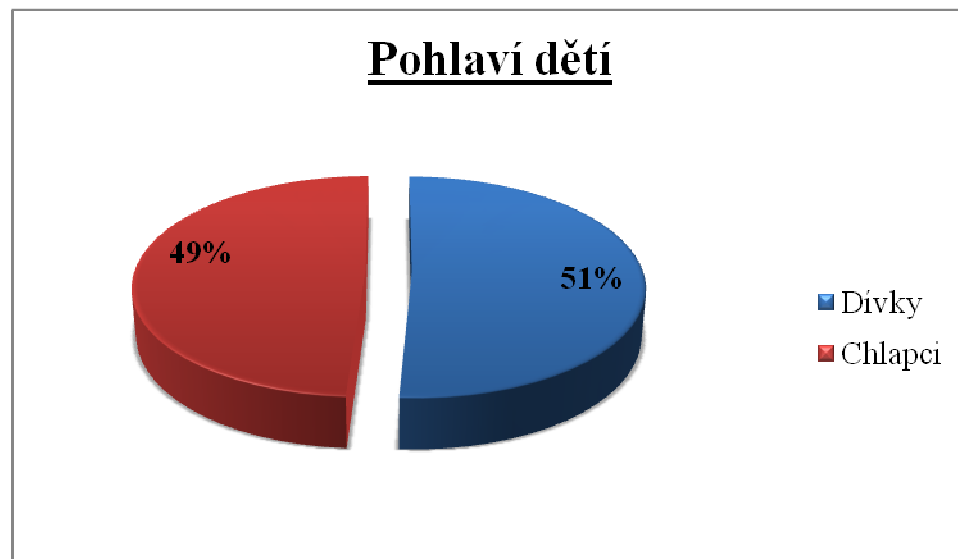
Jednou z hlavních priorit školy je využití informačních a komunikačních technologií v běžné pedagogické práci. Škola disponuje počítačovými učebnami, ale pracoviště vybavené PC jsou k dispozici téměř ve všech učebnách 1. i 2. stupně. Dále mohou pedagogové i žáci užívat učebny s interaktivními tabulemi s ozvučením. V odborných učebnách jsou nainstalovány repro-soustavy, televizory a videopřehrávače. (Základní škola a mateřská škola Hranice, Šromotovo, © **Centrum ADMIN**, 2013)

Všechny kabinety a sborovny jsou vybaveny počítači. Každý pracovník školy a každý žák má své přístupové heslo do školní počítačové sítě a svou e-mailovou schránku. Velkou předností školy je možnost celodenního využívání PC s přístupem na internet.

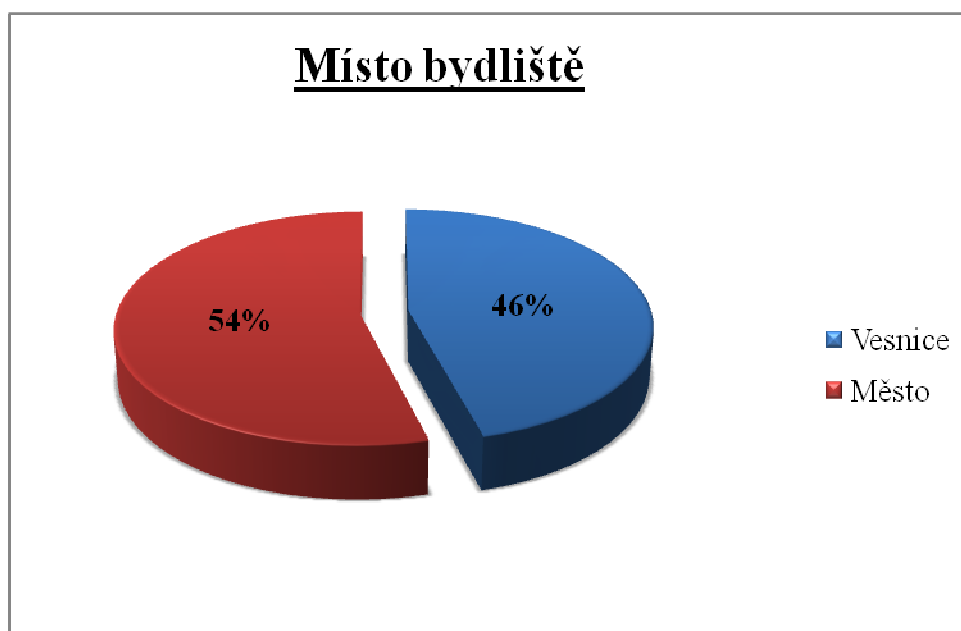
Škola nabízí výuku předmětu Informatika v každém ročníku od 5. třídy s cílem osvojit si a rozšiřovat dovednosti žáků v ovládání a využití výpočetní techniky a moderních informačních technologií jako důležitý předpoklad k uplatnění na trhu práce a podmínku k efektivnímu rozvíjení profesní i zájmové činnosti. **Pro nadané žáky nabízí navýšení hodin informatiky** a nabídku volitelných předmětů zaměřených na oblast informační a komunikační technologie. Žáci skládají v průběhu 5. ročníku přijímací zkoušky do třídy s rozšířenou výukou informatiky. Škola podporuje zavádění výpočetní techniky do výuky všech předmětů. (Základní škola a mateřská škola Hranice, Šromotovo, © **Centrum ADMIN**, 2013)

Graf č. 1 – Procentuální zastoupení zúčastněných respondentů z celkového počtu

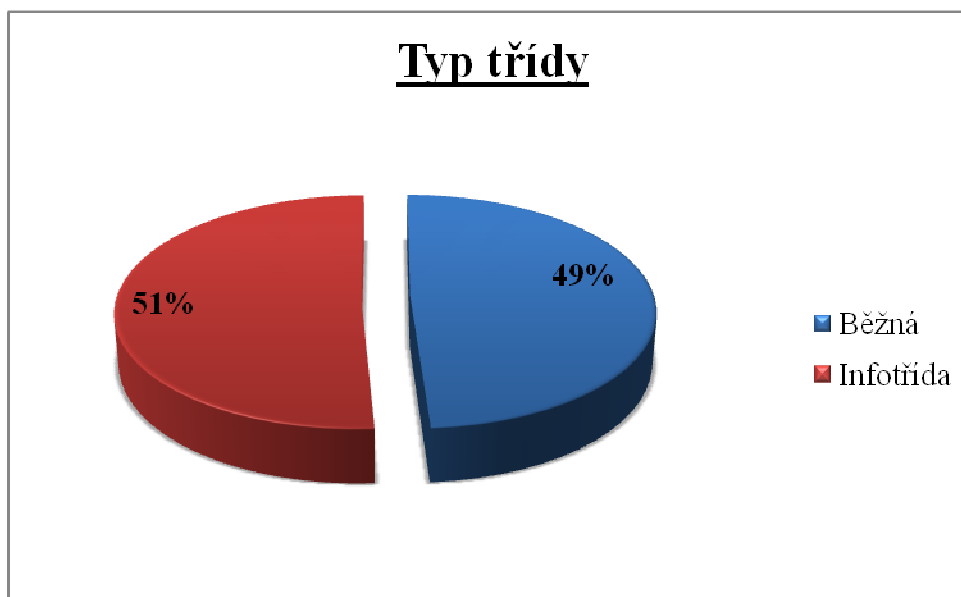
Z celkového počtu 201 žáků 6. – 9. tříd ZŠ Šromotovo Hranice se vyplňování dotazníků zúčastnilo 155 žáků, což představuje 77% celkového počtu respondentů. Tento stav byl zapříčiněn vysokou nemocností dětí v období první poloviny ledna 2013.

Graf č. 2 – Zastoupení respondentů vzhledem k pohlaví

Z celkového počtu 155 dětí zúčastněných dotazníkového šetření je procentní zastoupení jednotlivých pohlaví následující: 49% jsou chlapci (76), 51% jsou dívky (79).

Graf č. 3 – Zastoupení respondentů vzhledem k místu bydliště

Z celkového počtu 155 dětí zúčastněných výzkumného šetření jich 54% žije ve městě (84) a 46% na vesnici (71).

Graf č. 4 – Zastoupení respondentů vzhledem k typu navštěvované třídy

Z celkového počtu 155 dětí zúčastněných dotazníkového šetření jich 49% navštěvuje běžnou třídu(76) a 51% navštěvuje třídu s rozšířenou výukou informatiky(79).

5.4 Výzkumné otázky a hypotézy

Nejprve byly stanoveny výzkumné otázky k hlavnímu cíli práce.

VO1: Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy?

K výzkumné otázce byly stanoveny následující hypotézy:

H1_A: Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy.

H1₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy.

VO2: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy?

K výzkumné otázce byly stanoveny následující hypotézy:

H2_A: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy.

H2₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy.

VO3: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí?

K výzkumné otázce byly stanoveny následující hypotézy:

H3_A: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí.

H3₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí.

VO4: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy?

K výzkumné otázce byly stanoveny následující hypotézy:

H4_A: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy.

H4₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy.

VO5: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí?

K výzkumné otázce byly stanoveny následující hypotézy:

H_{5A}: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí.

H_{5O}: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí.

K hlavnímu cíli práce byly stanoveny dílčí otázky, které budou zpracovány pouze na popisné úrovni. Zjištěné informace slouží k doplnění vztahové analýzy v rámci otázek VO1 – VO5. Doplnující otázky jsou následující:

DVO1: Jakým způsobem nejčastěji tráví děti svůj volný čas? (dotazníková položka č. 7)

DVO2: Kolik svého volného času stráví děti denně u počítače? (dotazníková položka č. 8)

DVO3: K jakým aktivitám děti nejvíce používají počítač ve volném čase? (dotazníková položka č. 9)

DVO4: Kolik svého volného času stráví děti sportem? (dotazníková položka č. 10)

Na základě vedlejšího cíle práce byly stanoveny následující výzkumné otázky, které budou zpracovány pouze na úrovni popisné statistiky.

VVO1: Jaké procento dětí navštěvuje ve volném čase kroužky nabízené školou?

VVO2: O jaké kroužky z nabídky školy mají děti největší zájem?

VVO3: Jaké další kroužky by děti dále uvítaly v nabídce školy?

5.5 Způsob zpracování dat

Vyplněné dotazníky byly zpracovány do tabulek a grafů. Dále byly v diplomové práci použity statistické testy významnosti, a to test dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Pomocí tohoto testu bylo ověřováno, zda mezi proměnnými existuje vztah. K výzkumným otázkám byly formulovány nulové a alternativní hypotézy. Obecně platí, že

nulová hypotéza (označujeme H_0) je předpoklad, že mezi sledovanými jevy není vztah. Naopak alternativní hypotéza (označujeme H_A) je předpoklad, že mezi sledovanými jevy vztah je. Testováním nulové hypotézy se pak rozhodujeme o tom, zda ji přijmeme nebo odmítneme na základě zjištěných dat a vypočítaného testového kritéria. Zjištěnými údaji potvrdíme nebo vyvrátíme vytvořené hypotézy. (Chráska, 2007, s. 72)

Hlavní výzkumné otázky byly zpracovány popisně i vztahově, vedlejší výzkumné otázky pouze na úrovni popisné statistiky.

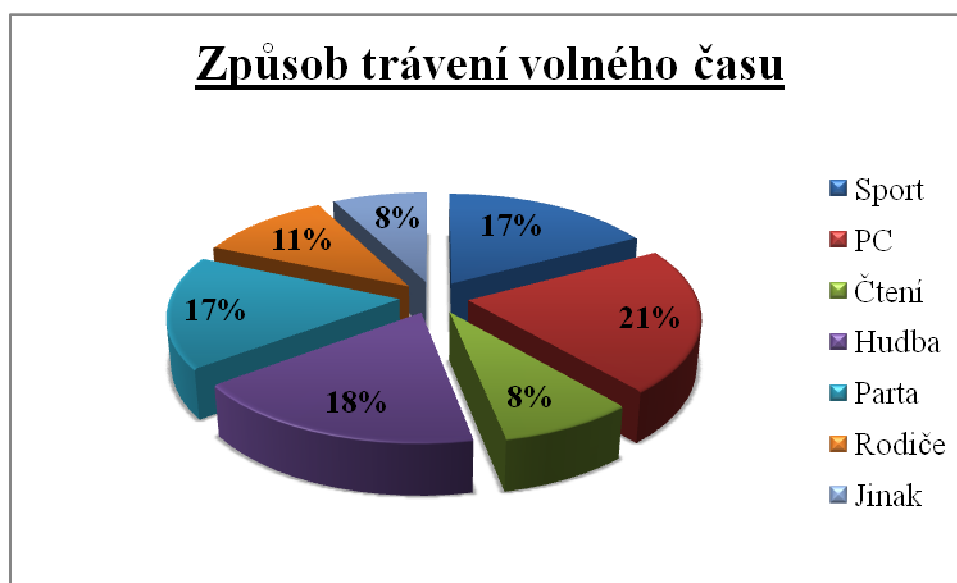
5.5.1 Popisná statistika

K hlavnímu cíli práce byly stanoveny tyto doplňující otázky:

DVO1: Jakým způsobem nejčastěji tráví děti svůj volný čas? (dotazníková položka č. 7)

Z odevzdaných dotazníků byly čárkovací metodou zjištěny následující údaje způsobu trávení volného času dětí: největší procento dětí, a to 21% tráví svůj volný čas u PC, 18% při poslechu hudby, 17% se objevilo u sportu a trávení volného času s partou. 11% dotázaných tráví svůj volný čas s rodiči, jen 8% zaujímá čtení a možnost trávení volného času jinak. Pod pojmem jinak děti uváděly sledování televize, v kroužcích, hrou s hračkami nebo se zvířaty.

Graf č. 5 – Způsob trávení volného času

DVO1: Jakým způsobem nejčastěji tráví děti svůj volný čas? (dotazníková položka č. 7)

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Neexistují statisticky významné rozdíly u dětí ve způsobu trávení volného času.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly u dětí ve způsobu trávení volného času.

Proměnná: způsob trávení volného času

Test: test dobré shody chí-kvadrát

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 1 – Princip testu dobré shody chí-kvadrát

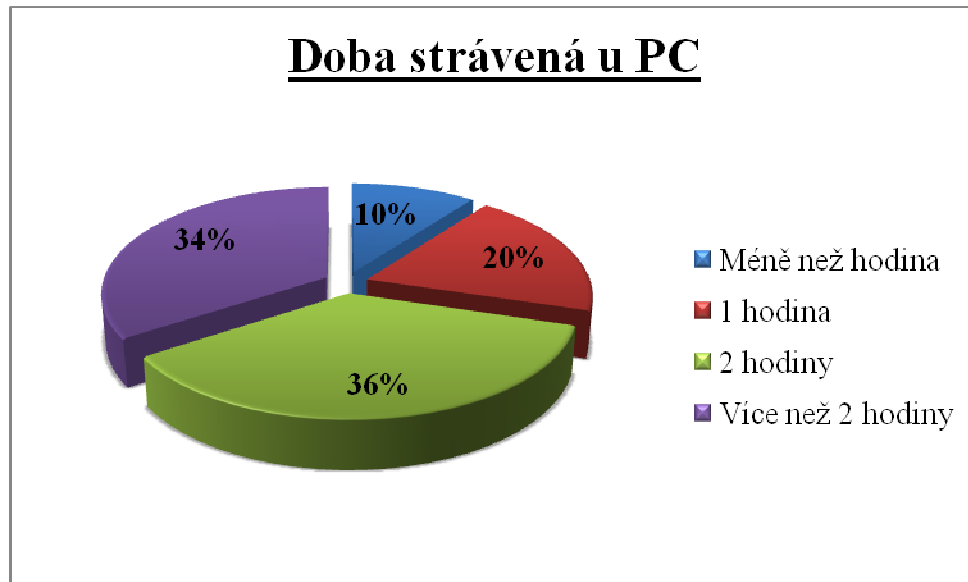
Volnočasové aktivity	P	O	(P-O)	(P-O) ²	(P-O) ² /O
Sport	78	65	13	169	2,6
PC	98	65	33	1089	16,75
Čtení	37	65	-28	784	12,06
Hudba	82	65	17	289	4,45
Parta	76	65	11	121	1,86
Rodiče	49	65	-16	256	3,94
Jinak	35	65	-30	900	13,84
	455				55,5

P – pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost

Z tabulky je patrné, že vypočítaná hodnota je $\chi^2 = 55,5$. Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 (5%) a 6 stupňů volnosti jsme ve statistických tabulkách našli kritickou hodnotu chí-kvadrátu 12,592. Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 55,5$ je větší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(6) = 12,592$, a proto odmítáme nulovou hypotézu. Existují rozdíly ve způsobu trávení volného času. Nejoblíbenější činností dětí ve volném čase jsou tedy jednoznačně aktivity na počítači.

DVO2: Kolik svého volného času stráví děti denně u počítače? (dotazníková položka č. 8)

Graf č. 6 – Doba strávená u PC

Z uvedeného výzkumu vyplynulo, že z celkového počtu 155 dotázaných dětí tráví u počítače 16 dětí méně než hodinu denně, 30 respondentů odpovědělo 1 hodinu denně, 56 respondentů 2 hodiny a více než 2 hodiny uvedlo 53 dotázaných.

DVO2: Kolik svého volného času stráví děti denně u počítače? (dotazníková položka č. 8)

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Neexistují statisticky významné rozdíly u dětí v množství času stráveného u PC.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly u dětí v množství času stráveného u PC.

Proměnná: množství času stráveného u PC

Test: test dobré shody chí-kvadrát

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 2 – Princip testu dobré shody chí-kvadrát

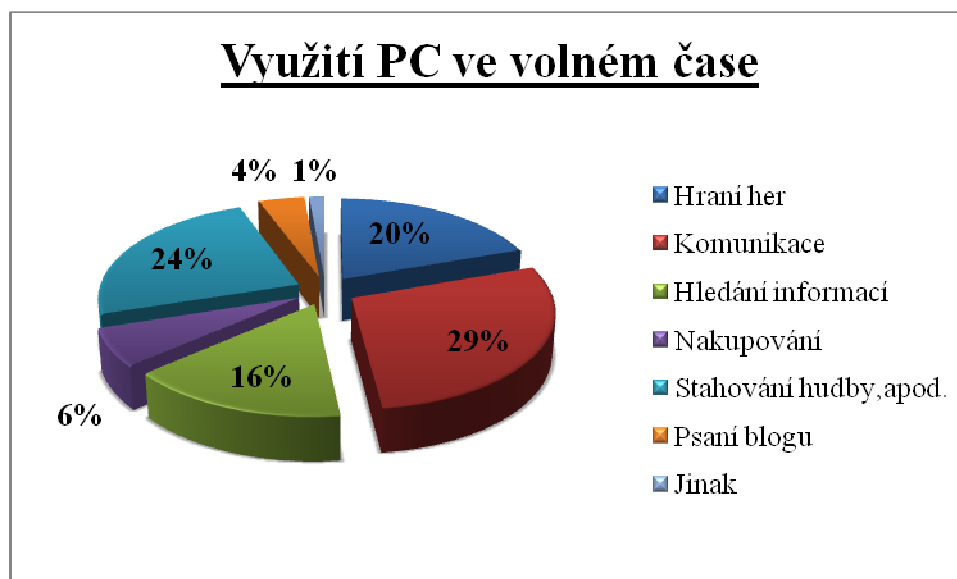
Doba u PC	P	O	(P-O)	(P-O) ²	(P-O) ² /O
Méně než 1 h	16	38,75	-22,75	517,56	13,36
1 hod	30	38,75	-8,75	76,56	1,98
2hod	56	38,75	17,25	297,56	7,68
Více než 2 h	53	38,75	14,25	203,06	5,24
	155				28,26

P – pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost

Vypočítaná hodnota je $\chi^2=28,26$. Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 (5%) a 3 stupně volnosti jsme ve statistických tabulkách našli kritickou hodnotu chí-kvadrátu 7,815. Vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2=28,26$ je větší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05}(3)=7,815$, a proto odmítáme nulovou hypotézu. Existují rozdíly u dětí v množství času stráveného u PC. Nejčastěji děti tráví u počítače 2 hodiny.

DVO3: K jakým aktivitám děti nejvíce používají počítač ve volném čase? (dotazníková položka č. 9)

Graf č. 7 – Využití PC ve volném čase

Čárkovací metodou byly zjištěny následující údaje, které popisují využití PC ve volném čase dětí. 29% dětí komunikuje s přáteli, 24% stahuje hudbu, filmy nebo jiné data. 20% hraje počítačové hry. 16% vyhledává informace, 6% využívá PC k nákupům, 4% dětí píše svůj blog a 1% respondentů uvádí, že tráví čas u PC jinak, například vytvářením animací ve 4D, vytvářením webových stránek, grafikou a psaním vlastní knihy.

DVO3: K jakým aktivitám děti nejvíce používají počítač ve volném čase? (dotazníková položka č. 9)

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Neexistují statisticky významné rozdíly u dětí při výběru aktivit u PC.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly u dětí při výběru aktivity u PC.

Proměnná: aktivita u PC

Test: test dobré shody chí-kvadrát

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 3 – Princip testu dobré shody chí-kvadrát

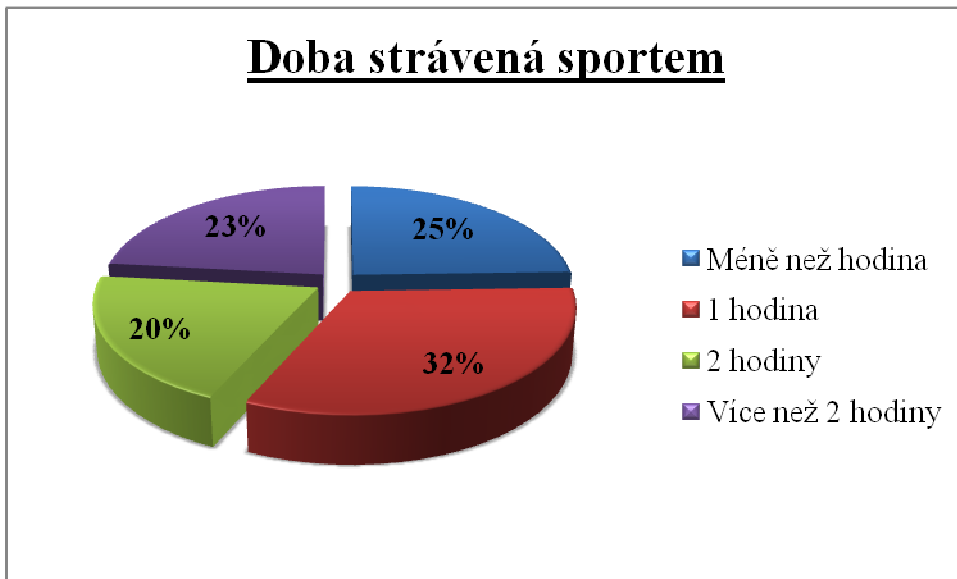
Využití PC	P	O	(P-O)	(P-O) ²	(P-O) ² /O
Hry	83	60,6	22,4	501,76	8,28
Komunikace	121	60,6	60,4	3648,16	60,2
Hledání info	66	60,6	5,4	29,16	0,48
Nákup	27	60,6	-33,6	1128,96	18,63
Stahování	103	60,6	42,4	1797,76	29,67
Blog	18	60,6	-42,6	1814,76	29,95
Jinak	6	60,6	-54,6	2981,16	49,19
	424				196,4

P – pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost

Vypočítaná hodnota je $\chi^2=196,4$. Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 (5%) a 6 stupňů volnosti jsme ve statistických tabulkách našli kritickou hodnotu chí-kvadrátu 12,592. Vypočítaná hodnota testového kritéria je $\chi^2=196,4$ je větší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05(6)}=12,592$ a proto odmítáme nulovou hypotézu. Existují rozdíly u dětí při výběru aktivity u PC. Jednoznačně tedy vyplývá, že nejčastěji děti využívají počítač ke komunikaci.

DVO4: Kolik svého volného času stráví děti sportem? (dotazníková položka č. 10)

Graf č. 8 – Doba strávená sportem

Při zpracovávání odpovědí na tuto otázku jsme dospěli k těmto závěrům. Dotazovaní uváděli tato data, z celkového počtu 155 dotázaných dětí tráví sportem méně než hodinu 38 z nich, 1 hodinu denně provozuje sport 50 dětí, 2 hodiny denně 31 dětí a více než 2 hodiny denně sportuje 36 dotázaných.

DVO4: Kolik svého volného času stráví děti sportem? (dotazníková položka č. 10)

Formulace nulové a alternativní hypotézy:

H_0 : Neexistují statisticky významné rozdíly u dětí v množství času stráveného sportem.

H_A : Existují statisticky významné rozdíly u dětí v množství času stráveného sportem.

Proměnná: množství času stráveného sportem

Test: test dobré shody chí-kvadrát

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 4 – Princip testu dobré shody chí-kvadrát

Sport	P	O	(P-O)	(P-O) ²	(P-O) ² /O
Méně než 1 h	38	39	-1	1	0,03
1hodina	50	39	11	121	3,1
2hodiny	31	39	-8	64	1,64
Více než 2 h	36	39	-3	9	0,23
	155				5

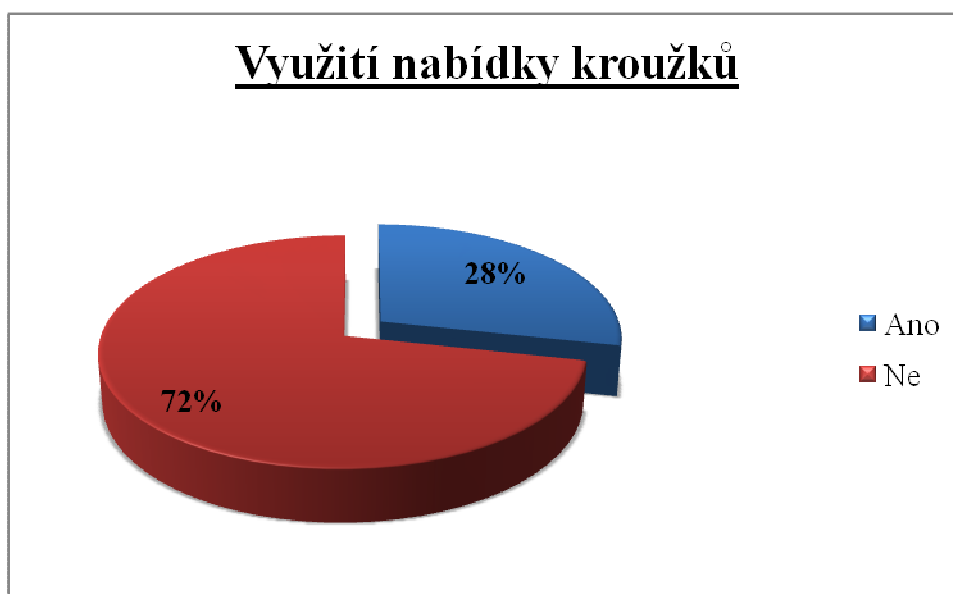
P – pozorovaná četnost, O – očekávaná četnost

Vypočítaná hodnota $\chi^2=5$. Pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 (5%) a 3 stupně volnosti jsme ve statistických tabulkách našli kritickou hodnotu chí-kvadrátu 7,815. Vypočítaná hodnota testového kritéria je $\chi^2=5$ je menší než kritická hodnota $\chi^2_{0,05(3)}=7,815$ a proto přijímáme nulovou hypotézu. Neexistují rozdíly u dětí v množství času stráveného sportem. Nelze tedy jednoznačně říci, že by určitý časový interval významně převyšoval ostatní.

Na základě vedlejšího cíle práce byly stanoveny následující výzkumné otázky, které byly zpracovány pouze na úrovni popisné statistiky.

VVO1: Jaké procento dětí navštěvuje ve volném čase kroužky nabízené školou?

Graf č.9 – Využití kroužků nabízených školou

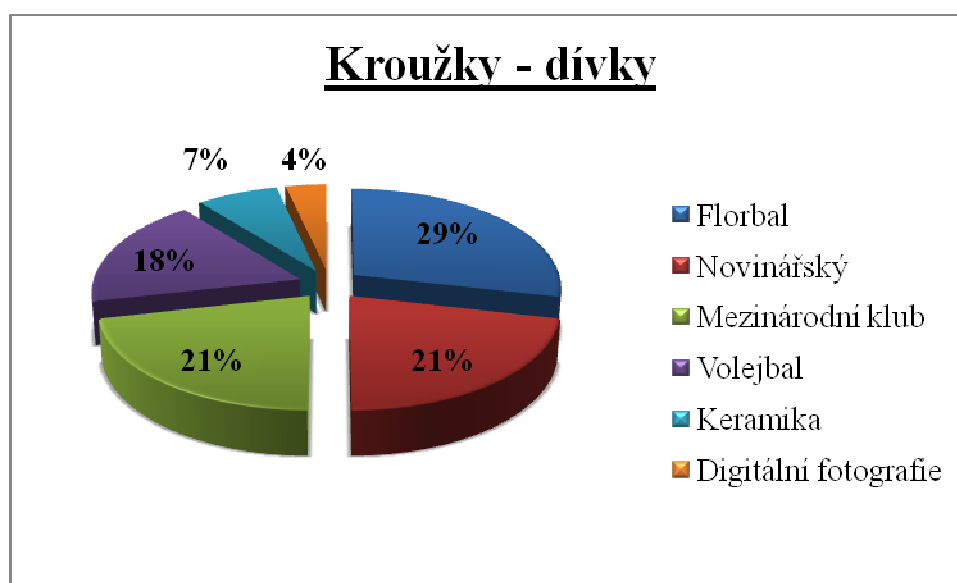

Z celkového počtu 155 dětí jich pouze 28% uvádí, že využívá nabídku zájmových kroužků, které jim nabízí škola, což představuje 44 dětí, zbytek dětí 72% - 111 dětí - kroužky nabízené školou nenavštěvuje .

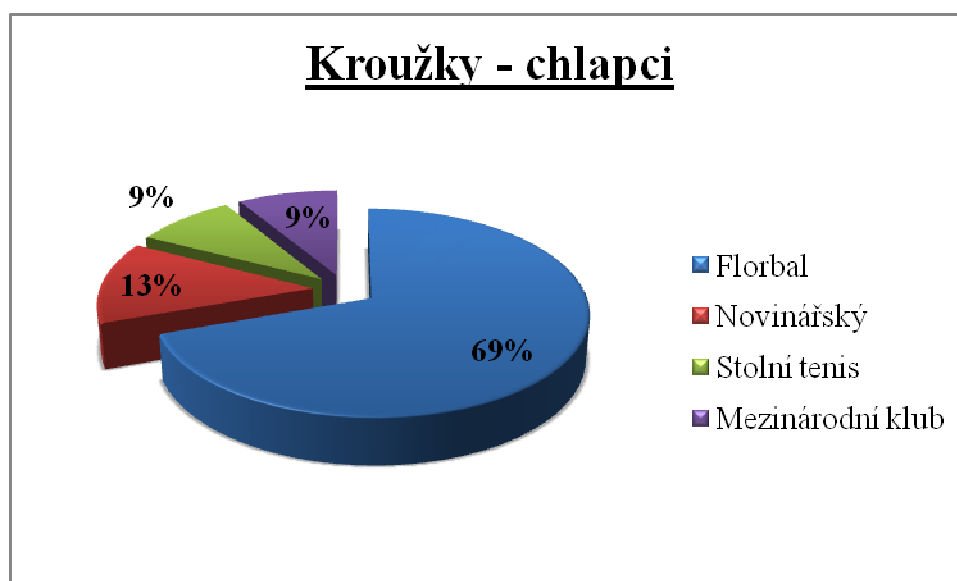
VVO2: O jaké kroužky z nabídky školy mají děti největší zájem?

ZŠ Šromotovo nabízí pro žáky 6. – 9. tříd tyto kroužky: stolní tenis, volejbal, florbal, keramiku, stolní a společenské hry, mezinárodní klub, novinářský kroužek, digitální fotografii a tvorbu www stránek.

Graf č. 10 – Kroužky ve škole navštěvované dívkami

Graf č. 11 – Kroužky ve škole navštěvované chlapci

Z celkového počtu 155 dotázaných dětí pouze 44 z nich uvedlo, že navštěvuje nějaký kroužek v rámci základní školy. Největší zájem z pohledu dívek je o kroužek florbalu, který navštěvuje 8 dívek. Dále o kroužek novinářský a mezinárodní klub, který navštěvuje shodně 6 dívek. Kroužek volejbalu navštěvuje 5 dívek. 2 dívky chodí do kroužku keramiky a 1 dívka do kroužku digitální fotografie.

U chlapců bylo vyhodnocení následovné: 16 chlapců chodí do kroužku florbalu, 3 chlapci do novinářského kroužku a shodně 2 žáci do stolního tenisu a mezinárodního klubu.

VVO3: Jaké další kroužky by děti dále uvítaly v nabídce školy?

Pokud jde o další nabídku kroužků, které by děti chtěly navštěvovat, pořadí je následovné. U dívek je zájem o tanec (13), basketbal (3), jízdu na koni (2), tenis (2), sbor (1), fotbal (1), vaření (1), paličkování (1) a gymnastiku (1).

Chlapci by měli zájem o fotbal (7), basketbal (6), tenis (1), posilovnu (1), házenou (1), modelářství (1).

5.5.2 Vyhodnocení hypotéz – test dobré shody chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

VO1: Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy?

Formulace alternativní a nulové hypotézy:

H_{1A} : Existuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy.

H_{10} : Neexistuje statisticky významný rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy.

nezávisle proměnná: typ třídy, dotazníková položka č. 3

typ: nominální

závisle proměnná: způsob trávení VČ, dotazníková položka č. 7

typ: nominální

test: test chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 5 – Kontingenční tabulka

		Typ třídy		Součet
		Běžná	Infotřída	
Způsob trávení volného času	Sport	33 (34,3)	45 (43,7)	78
	PC	45 (43,1)	53 (54,9)	98
	Čtení	15 (16,3)	22 (20,7)	37
	Hudba	39 (36)	43 (46)	82
	Parta	31 (33,4)	45 (42,6)	76
	Rodiče	17 (21,5)	32 (27,5)	49
	Jinak	20 (15,4)	15 (19,6)	35
Součet		200	255	455

P – pozorované četnosti – čísla uvedená v tabulce bez závorek

O – očekávané četnosti – čísla uvedená v závorkách

Výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,048 + 0,038 + 0,086 + 0,067 + 0,098 + 0,026 + 0,242 + 0,190 + 0,173 + 0,136 + 0,956 + 0,750 + 1,384 + 1,086 = 5,28$$

Počet stupňů volnosti vypočítáme dle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$, kde **r** jsou řádky v kontingenční tabulce a **s** jsou sloupce kontingenční tabulky.

$$f = (7-1) \cdot (2-1) = 6$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla v tabulce testového kritéria chí-kvadrát nalezena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05(6)} = 12,592$.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 5,28$ jsme porovnali s nalezenou hodnotou $\chi^2_{0,05(6)} = 12,592$

a zjistili, že vypočítaná hodnota je menší. Proto je možno přijmout nulovou hypotézu. Tedy se nám potvrdilo, že mezi způsobem trávení volného času a typem třídy neexistuje souvislost. Z toho vyplývá, že typ třídy nemá na způsob trávení volného času statisticky významný vliv.

VO2: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy?

Formulace alternativní a nulové hypotézy:

H_{2A} : Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy.

H_{20} : Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na typu třídy.

Nezávisle proměnná: typ třídy, dotazníková položka č. 3

typ: nominální

Závisle proměnná: doba strávená u počítače, dotazníková položka č. 8

typ: ordinální

test: chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 6 – Kontingenční tabulka

		Doba strávená u PC				Součet
		Méně než 1 hodina	1 hodina	2 hodiny	Více než 2 hodiny	
Typ třídy	Běžná	7(7,8)	15(14,7)	27(27,5)	27(26)	76
	Infotřída	9(8,2)	15(15,3)	29(28,5)	26(27)	79
Součet		16	30	56	53	155

P – pozorované četnosti – čísla uvedená v tabulce bez závorek

O – očekávané četnosti – čísla uvedená v závorkách

Výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,082 + 0,006 + 0,009 + 0,038 + 0,078 + 0,006 + 0,009 + 0,037 = 0,265$$

Počet stupňů volnosti vypočítáme dle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$, kde **r** jsou řádky v kontingenční tabulce a **s** jsou sloupce kontingenční tabulky.

$$f = (2-1) \cdot (4-1) = 3$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla v tabulce testového kritéria chí-kvadrát nalezena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(3)=7,815$.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2=0,265$ jsme porovnali s nalezenou hodnotou $\chi^2_{0,05}(3)=7,815$ a zjistili, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší, a proto je možno přijmout nulovou hypotézu. Tudíž se nám potvrdilo, že mezi dobou strávenou u PC a typem třídy neexistuje souvislost. Z toho vyplývá, že typ třídy nemá na dobu strávenou u PC statisticky významný vliv.

VO3: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí?

Formulace alternativní a nulové hypotézy:

H_{3A}: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí.

H₃₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na pohlaví dětí.

Nezávisle proměnná: pohlaví dětí, dotazníková položka č. 1

typ: nominální

Závisle proměnná: doba strávená u počítače – dotazníková položka č. 8

typ: ordinální

test: chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 7 – Kontingenční tabulka

		Doba strávená u PC				Součet
		Méně než 1 hod.	1 hodina	2 hodiny	Více než 2 hod.	
Pohlaví	Dívky	7(8,2)	19(15,3)	32(28,5)	21(27)	79
	Kluci	9(7,8)	11(14,7)	24(27,5)	32(26)	76
Součet		16	30	56	53	155

P – pozorované četnosti – čísla uvedená v tabulce bez závorek

O – očekávané četnosti – čísla uvedená v závorkách

Výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,164 + 0,900 + 0,419 + 1,338 + 0,149 + 0,935 + 0,435 + 1,391 = 5,753$$

Počet stupňů volnosti vypočítáme dle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$

$$f = (2-1) \cdot (4-1) = 3$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla v tabulce testového kritéria chí-kvadrát nalezena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 5,753$ jsme, porovnali s nalezenou hodnotou $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$ zjistili, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší, a proto je možno přijmout nulovou hypotézu. Tudíž se nám potvrdilo, že mezi dobou strávenou u PC a pohlavím dětí neexistuje souvislost. Z toho vyplývá, že pohlaví dětí nemá na dobu strávenou u PC statisticky významný vliv.

VO4: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy?

Formulace alternativní a nulové hypotézy:

H_{4A}: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy.

H₄₀: Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného sportem v závislosti na typu třídy.

Nezávisle proměnná: typ třídy, dotazníková položka č. 3

Typ proměnné: nominální

Závisle proměnná: doba strávená sportem, dotazníková položka č. 10

Typ: ordinální

Test: chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 8 – Kontingenční tabulka

		Doba strávená sportem				Součet
		Méně než 1 hodina	1 hodina	2 hodiny	Více než 2 hodiny	
Typ třídy	Běžná	20(18,6)	20(18,6)	13(15,2)	23(17,7)	76
	Infotřída	18(19,4)	30(25,5)	18(15,8)	13(18,3)	79
Součet		38	50	31	36	155

P – pozorované četnosti – čísla uvedená v tabulce bez závorek

O – očekávané četnosti – čísla uvedená v závorkách

Výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,100 + 0,100 + 0,318 + 1,621 + 0,096 + 0,800 + 0,306 + 1,559 = 4,902.$$

Počet stupňů volnosti vypočítáme dle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$

$$f = (2-1) \cdot (4-1) = 3$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla v tabulce testového kritéria chí-kvadrát nalezena kritická hodnota testového kritéria

$$\chi^2_{0,05}(3) = 7,815.$$

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 4,902$ jsme porovnali s nalezenou hodnotou $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$ a zjistili, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší, a proto je možno přijmout nulovou hypotézu. Tudíž se nám potvrdilo, že mezi dobou strávenou sportem a typem třídy neexistuje souvislost. Z toho vyplývá, že typ třídy nemá na dobu strávenou sportem statisticky významný vliv.

VO5: Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí?

Formulace alternativní a nulové hypotézy:

H_{5A} : Existuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí.

H_{50} : Neexistuje statisticky významný rozdíl v množství času stráveného u počítače v závislosti na místě bydliště dětí.

Nezávisle proměnná: místo bydliště dětí, dotazníková položka č. 2

typ: nominální

Závisle proměnná: doba strávená u počítače – dotazníková položka č. 8

typ: ordinální

test: chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Testování bude provedeno na hladině významnosti 0,05 (5%).

Tabulka č. 9 – Kontingenční tabulka

		Doba strávená u PC				Součet
		Méně než 1 hodina	1 hodina	2 hodiny	Více než 2 hodiny	
Bydliště	Vesnice	8(7,3)	12(13,7)	26(25,7)	25(24,3)	71
	Město	8(8,7)	18(16,3)	30(30,3)	28(28,7)	84
Součet		16	30	56	53	155

P – pozorované četnosti – čísla uvedená v tabulce bez závorek

O – očekávané četnosti – čísla uvedená v závorkách

Výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \frac{(P - O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 0,061 + 0,220 + 0,005 + 0,022 + 0,052 + 0,187 + 0,004 + 0,182 = 0,569$$

Počet stupňů volnosti vypočítáme dle vztahu $f = (r-1) \cdot (s-1)$

$$f = (2-1) \cdot (4-1) = 3$$

Pro vypočítaný počet stupňů volnosti a pro zvolenou hladinu významnosti 0,05 byla v tabulce testového kritéria chí-kvadrát nalezena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$.

Vypočítanou hodnotu $\chi^2 = 0,569$ jsme porovnali s nalezenou hodnotou $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$ a zjistili, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší, a proto je možnou přijmout nulovou hypotézu. Potvrdilo se, že mezi dobou strávenou u počítače a místem bydliště neexistuje souvislost. Z toho vyplývá, že místo bydliště nemá na dobu strávenou u počítače statisticky významný vliv.

6 SHRUTÍ EMPIRICKÉ ČÁSTI

Výzkumným problémem této diplomové práce je způsob trávení volného času dětí na škole s rozšířenou výukou informatiky.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit způsob trávení volného času dětí ze ZŠ Šromotovo v Hranicích, která je zaměřena na výuku informatiky. Způsob trávení volného času byl analyzován především z hlediska rozdílů mezi dětmi, které navštěvují běžné a specializované třídy.

Vedlejším cílem práce bylo zmapovat, jaké procento dětí navštěvuje ve volném čase kroužky nabízené školou a dále zjistit, jaké kroužky navštěvují děti nejčastěji a které další kroužky by uvítaly v nabídce školy.

Výzkumného šetření se účastnily děti 2. stupně základní školy Šromotovo Hranice. Z provedeného a následně vyhodnoceného výzkumu jsme získali následující data:

- ve způsobu trávení volného času (otázka 7) má největší zastoupení PC, následuje sport, hudba a čas strávený s partou. Nejmenší zastoupení ve způsobu trávení volného času zaujímá čtení a čas strávený spolu s rodiči.
- pokud se jedná o dobu strávenou u PC (otázka 8), zaznamenala jsem, že 70% dotázaných dětí tráví u PC 2 a více než 2 hodiny denně.
- PC ve svém volném čase (otázka 9) využívají děti především ke komunikaci, hraní her a stahování hudby, filmů a jiných dat.
- doba strávená sportem (otázka 10) – 43% dotázaných tráví sportem 2 a více než 2 hodiny denně, 57% méně než 1 hodinu nebo 1 hodinu denně.
- pouze 28% respondentů (44 žáků) z celkového počtu 155 dotázaných uvedlo, že využívá kroužky nabízené školou (otázka 4).
- největší zájem je o tyto kroužky (otázka 5) – florbalu, novinářský, mezinárodní klub, volejbalu, stolního tenisu, keramiku a digitální fotografii.
- z řad dětí by byl zájem dále o kroužek taneční, basketbalový, tenisový, fotbalový, jízdu na koni, sbor, vaření, ruční práce, posilovnu, házenou, gymnastiku a modelářství (otázka 6). Dle mého názoru toto není možné v rámci jedné školy uskutečnit, už jen pokud se jedná o lektory, kteří by takové kroužky vedli. Dalším důvodem

může být prostorové a technické vybavení školy pro určité druhy kroužků. Děti ale mohou využít nabídky kroužků, které jsou jim volně přístupné v místě svého bydliště nebo v místě dojíždění do školy.

U žádné z hypotéz se mi nepodařilo potvrdit mé předpoklady.

Hypotéza 1 – neexistuje rozdíl ve způsobu trávení volného času v závislosti na typu třídy. Typ třídy nehraje roli na způsob trávení volného času.

Hypotéza 2 – neexistuje rozdíl v době strávené u počítače v závislosti na typu třídy. Na dobu strávenou u PC nemá statisticky významný vliv to, zda děti navštěvují běžnou třídu, nebo třídu s rozšířenou výukou informatiky.

Hypotéza 3 – neexistuje rozdíl v době strávené u počítače v závislosti na pohlaví dítěte. Pohlaví dětí nemá na dobu strávenou u PC statisticky významný vliv.

Hypotéza 4 – neexistuje rozdíl v době strávené sportem v závislosti na typu třídy. Na dobu strávenou sportem nemá statisticky významný vliv to, zda děti navštěvují běžnou třídu, nebo třídu s rozšířenou výukou informatiky.

Hypotéza 5 – neexistuje rozdíl v době strávené u počítače v závislosti na místě bydliště dětí. Na dobu strávenou u počítače nemá statisticky významný vliv místo bydliště dětí, v našem případě město a vesnice.

Obsahem empirické části je i základní charakteristika ZŠ Šromotovo, jejíž žáci 2. stupně se celého výzkumného šetření účastnili.

ZÁVĚR

V této diplomové práci jsem se zabývala způsobem trávení volného času dětí ve škole s rozšířenou výukou informatiky.

Podarilo se nám dosáhnout hlavního cíle práce, kterým bylo zjistit způsob trávení volného času dětí ze ZŠ Šromotovo. Získané informace budou zaslány do základní školy, která se do výzkumu zapojila. Tyto výsledky považujeme za přínosné a zcela jistě poslouží jako námět k zamyšlení či pro další práci v oblasti výchovy volného času.

V úvodu jsem si položila otázky týkající se způsobu trávení volného času mých dětí a jejich spolužáků. S nevolí musím přiznat, že odpověď na hlavní výzkumnou otázku nebyla až tak překvapující, dokonce jsem ji očekávala. Největší zastoupení ve způsobu trávení volného času u dětí na 2. stupni základní školy má fenomén dnešní doby - počítač.

Děti tráví u PC největší část svého volného času. Dnešní doba je doslova zahlcena technikou a informačními technologiemi a nezbyvá než konstatovat, že tento technický faktor je zcela nemožné vyloučit z našich životů. Ano, usnadňují nám život, jsme neustále k zastižení, jsme takzvaně *v obraze*, ale podstatou využití těchto technologií je efektivita práce či úspora času. I provedený kvantitativní výzkum nám potvrzuje, že využití počítačů ve volném čase našich dětí nabývá stále větších rozměrů. Na nás je, abychom naučili své děti ke správnému postoji využívání těchto technologií a ukázali jim, že volný čas je možné trávit i jinak, aktivně a smysluplně. Pomůžeme jim tak k vytvoření zdravého životního stylu, který pomáhá rozvíjet žádoucí sociální postoje a v neposlední řadě bude prevencí toho nesprávného.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BEDNAŘÍK P., J. JIRÁK a B. KÖPPLOVÁ, 2011. *Dějiny českých médií od počátku do současnosti*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3028-8.

ČECHOVÁ V., A.MELLANOVÁ a M. ROZSYPALOVÁ, 1995. *Speciální psychologie pro střední zdravotnické školy*. Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví Brno. ISBN 80-7013-197-7.

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno:Paido. ISBN 80-85931-79-6.

HÁJEK B., B. HOFBAUER a J. PÁVKOVÁ, 2011. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál. 2.vyd., 240s. ISBN 978-80-262-0030-7.

HLAVENKA Jiří et al., 1997. *Výkladový slovník výpočetní techniky a komunikací*. Computer Press. ISBN 80-7226-023-5.

HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. Grada Publishing. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-535-0.

JIRÁK Jan a Barbara KÖPPLOVÁ, 2007. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 2. vydání. Praha: Portál. 208s. ISBN 978-80-7367-287-4.

JOBÁNKOVÁ Marta, Milan BOUCHAL, Jiřina HÁJKOVÁ a Jan ŠOPEK, 1992. *Vybrané problémy psychologie zdravotnické činnosti*. 2. vydání. Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví Brno. 215s. ISBN 80-7013-127-6.

KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al., 2001. *Člověk, prostředí, výchova*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.

MATOUŠEK, Oldřich, 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8.

- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 2003. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál. 344s. ISBN 80-7178-771-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1994. *Děti, rodina a stres: vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí*. Praha: Galén. ISBN 808582406X.
- McQUAIL, Denis, 2009. *Úvod do teorie masové komunikace*. 4. rozšířené a přepracované vydání. Přeložila Hana LOUPOVÁ. Praha: Portál. 640s. ISBN 978-80-7367-574-5.
- MÍČIENKA, Marek a Jan JIRÁK et al., 2006. *Rozumět médiím*. Praha: Partners Czech. ISBN 80-239-6762-2.
- McLUHAN, Marshall, 1964. *Understanding media: The Extension of Man*. London: Routledge. 392s. ISBN 0-415-25397-7.
- MOŽNÝ, Ivo, 1999. *Sociologie rodiny*. Slon. ISBN 80-85850-75-3.
- PÁVKOVÁ, Jiřina et al., 1999. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-295-5.
- PRŮCHA, J., E. WALTEROVÁ a J. MAREŠ, 1995. *Pedagogický slovník*. Praha - Portál. ISBN 80-7178-029-4.
- PRŮCHA, Jan, 2000. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portal. ISBN 80-7178-399-4.
- PRŮCHA, Jan, 2009. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-546-2.
- PŘADKA, Milan et al., 2004. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Masarykova univerzita Brno. ISBN 80-210-3469-6.
- REIFOVÁ, Irena et al., 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-926-7.
- SAK, Petr. Mládež a média, s. 101 – 116. In JIRÁK J. et al., 2005. *10 let v českých médiích*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-925-9.
- SAK, Petr et al., 2007. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-230-0.

INTERNETOVÉ ODKAZY

Bezpečný internet [online], © 2013. [citace 2013-03-10]. Dostupné z: <http://www.bezpecnyinternet.cz/deti/rady-pro-tebe/desatero-bezpecneho-internetu.aspx>

Česká televize [online], © 1996 – 2013. [citace 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/historie/>

Deklarace práv dítěte [online], © 2013. [citace 2013-02-20]. Dostupné z:

<http://www.pravnik.cz/uplna-zneni/uz-38.html>, zásada 7

Děti a média [online], ©2013. [citace 2013-03-21]. Dostupné z: <http://www.rrtv.cz/cz/static/prehledy/medialni-gramotnost/vysledky-studie-do-15.pdf>

JIRÁK, Jan et al. *Média pod lupou* [online], ©2013. [citace 2013-03-21]. Dostupné z: http://www.mediapodlupou.cz/pdf/media_pod_lupou_publicace.pdf

KUNCOVÁ, Jana. *Děti a média: vyhrávají televize a internet* [online], © 2013. [citace 2013-02-28]. Dostupné z: <http://www.mediaguru.cz/2012/03/deti-a-media-vyhravaji-televize-a-internet/>

MATĚJČEK, Zdeněk. *Dnes je taková doba* [online], ©2004. Rodina Online. [citace 2013-02-20]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek3846.htm>

МАЛЕНКОВА, Людмила Ивановна. *Теория и методика воспитания. Учебное пособие*. [online], ©2013. [citace 2013-03-20]. Dostupné z: http://www.pedlib.ru/Books/4/0160/4_0160-285.shtml

Nova, [online] © CET 21 spol. s r.o. [citace 2013-03-15]. Dostupné z: <http://tv.nova.cz/>

Prima Family, [online], © 2013. [citace 2013-03-15]. Dostupné z:

<http://www.iprima.cz/o-spolecnosti/historie-spolecnosti>

Základní škola a mateřská škola Hranice. © [online], [citace 2013-02-27]. Dostupné z: <http://www.srom.hranet.cz/>

Základy pedagogiky volného času – skriptum. [online], ©2009. citace [2013-01-19]. Dostupné z: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/2ac71dd74a48dcd4>

Zkus IT, [online] © 2007-2010 .[citace 2013-03-01]. Dostupné z: <http://www.zkusit.cz/proc-zkusit/co-je-ict.php>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PC Počítač

ZŠ Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Graf č. 1 – Procentuální zastoupení zúčastněných respondentů z celkového počtu

Graf č. 2 – Zastoupení respondentů vzhledem k pohlaví

Graf č. 3 – Zastoupení respondentů vzhledem k místu bydliště

Graf č. 4 – Zastoupení respondentů vzhledem k typu navštěvované třídy

Graf č. 5 – Způsob trávení volného času

Graf č. 6 - Doba strávená u PC

Graf č. 7 – Využití PC ve volném čase

Graf č. 8 – Doba strávená sportem

Graf č. 9 – Využití kroužků nabízených školou

Graf č. 10 – Kroužky nabízené školou navštěvované dívkami

Graf č. 11 – Kroužky nabízené školou navštěvované chlapci

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Princip testu dobré shody chí-kvadrát

Tabulka č. 2 - Princip testu dobré shody chí-kvadrát

Tabulka č. 3 - Princip testu dobré shody chí-kvadrát

Tabulka č. 4 - Princip testu dobré shody chí-kvadrát

Tabulka č. 5 – Kontingenční tabulka

Tabulka č. 6 - Kontingenční tabulka

Tabulka č. 7 - Kontingenční tabulka

Tabulka č. 8 - Kontingenční tabulka

Tabulky č. 9 - Kontingenční tabulka

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

1. JSI DÍVKA, CHLAPEC?

- dívka
- chlapec

2. KDE BYDLÍŠ?

- na vesnici
- ve městě

3. JAKÝ TYP TŘÍDY NAVŠTĚVUJEŠ?

- běžná třída
- třída s rozšířenou výukou informatiky

4. NAVŠTĚVUJEŠ NĚJAKÝ KROUŽEK NABÍZENÝ ŠKOLOU?

- ano
- ne

5. POKUD ANO, JAKÝ? (VYBER Z NABÍDKY)

- stolní tenis
- volejbal
- florbal
- keramika
- stolní a společenské hry
- mezinárodní klub
- novinářský kroužek
- digitální fotografie
- tvorba www stránek

6. KTERÉ DALŠÍ KROUŽKY BYS V NABÍDCE ŠKOLY JEŠTĚ UVÍTAL?

- uved'.....

7. JAK NEJČASTĚJI TRÁVÍŠ SVŮJ VOLNÝ ČAS?

- sport
- PC
- čtení knih
- poslech hudby
- v partě, s kamarády
- s rodiči, sourozenci

- jiná možnost (uved').....

8. KOLIK HODIN DENNĚ SVÉHO VOLNÉHO ČASU TRÁVÍŠ U PC?

- méně než hodinu
- 1 hodinu
- 2 hodiny
- více než 2 hodiny

9. K ČEMU NEJČASTĚJI POUŽÍVÁŠ POČÍTAČ VE VOLNÉM ČASE?

- hraní her
- komunikace s přáteli
- hledání informací
- nakupování
- stahování hudby, filmů a jiných dat
- psaní mého blogu
- jiná možnost (uved').....

10. KOLIK HODIN DENNĚ SVÉHO VOLNÉHO ČASU TRÁVÍŠ SPORTEM?

- méně než hodinu
- 1 hodinu
- 2 hodiny
- více než 2 hodiny